

บทที่ ๔

วิเคราะห์หลักพุทธธรรมในวิมานวัตถุที่มีอิทธิพลต่อความเชื่อ ของพุทธศาสนิกชน ตำบลสวนเขื่อน อำเภอเมือง จังหวัดแพร่

การศึกษาวิจัย เรื่อง “วิเคราะห์หลักพุทธธรรมที่ปรากฏในวิมานวัตถุที่มีอิทธิพลต่อความเชื่อของพุทธศาสนิกชน ตำบลสวนเขื่อน อำเภอเมือง จังหวัดแพร่” โดยเป็นการศึกษาในประเด็นต่างๆ คือ ความรู้และความเข้าใจในหลักธรรม ได้แก่ วัตถุทานและการให้ทาน การพิจารณาชั้น ๕ ว่าเป็น ไตรลักษณ์ เบญจศีล (ศีล ๕) ศีลอุโบสถ (ศีล ๘) การประพฤติปฏิบัติตาม หลักกุศลกรรมบถ ๑๐ การปฏิบัติตามทางสายกลางหรือมรรคมีองค์ ๘ ประการ ปิณณกรรม ได้แก่ การปฏิบัติตนว่าด้วยหลัก ปฏิสันถาร ๒ การทำบุญตามหลักบุญกิริยาวัตถุ ๑๐ หลักการบูชาบุคคลและวัตถุอันควรแก่การบูชา การเข้าถึงและให้ความเคารพต่อพระรัตนตรัย ความเข้าใจถึงเหตุปัจจัยที่ทำให้เกิดสัมมาทิฐิ การปฏิบัติตนตามหลักอนุพพิกา และการปฏิบัติตนตามหลักวัตถุ ๗ ประการ นอกจากนี้ ยังศึกษา ถึงคุณค่าของการประยุกต์พุทธธรรมในวิมานวัตถุ คุณค่าของหลักพุทธธรรมที่มีต่อทั้งสองฝ่าย และคุณค่าของหลักพุทธธรรมที่มีต่อสังคม โดยผู้วิจัยได้นำแบบสัมภาษณ์และสอบถามจากประชากร กลุ่มเป้าหมายในพื้นที่ ตำบลสวนเขื่อน อำเภอเมือง จังหวัดแพร่

๔.๑ หลักพุทธธรรมในวิมานวัตถุที่มีอิทธิพลต่อความเชื่อของพุทธศาสนิกชน ตำบลสวนเขื่อน อำเภอเมือง จังหวัดแพร่

ผู้วิจัยได้ศึกษาทั้งการสัมภาษณ์และแบบสอบถาม จากกลุ่มเป้าหมายถึงคุณค่าของหลักพุทธธรรมในวิมานวัตถุที่มีอิทธิพลต่อความเชื่อของพุทธศาสนิกชนตำบลสวนเขื่อน อำเภอเมือง จังหวัดแพร่ โดยได้สุ่มเลือกกลุ่มเป้าหมายบุคคลหลากหลายหน้าที่ทางสังคม กล่าวคือ กลุ่ม พระสงฆ์ จำนวน ๕ รูป กลุ่มประชาชนตำบลสวนเขื่อน จำนวน ๑๕ คน, กลุ่มผู้นำชุมชน จำนวน ๑๐ คน รวมทั้งสิ้น ๓๐ รูป/คน

ดังนั้น เพื่อให้ผลการศึกษามีความประจักษ์ชัดเจน ผู้วิจัย จึงได้สัมภาษณ์กลุ่มเป้าหมายในเรื่องต่างๆ เพื่อให้เกิดการปฏิบัติที่ถูกต้องสมควรแก่ธรรมที่ตนได้ยินได้ฟังดังต่อไปนี้

๔.๑.๑ เรื่องวัตถุทานและการให้ทาน

จากการศึกษา พบว่า กลุ่มเป้าหมายได้บริจาควัตถุทานและอามิสทานในลักษณะต่างๆ ตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา โดยมีแนวทางการปฏิบัติ คือ กลุ่มเป้าหมายนิยมในการทำบุญและให้ทานแล้วแต่โอกาสจะอำนวยหรือตามเทศกาลสำคัญต่างๆ เช่น งานทำบุญขึ้นบ้านใหม่ งานบวช งานศพ งานกฐิน งานผ้าป่าประจำหมู่บ้านและชุมชน ตลอดจนงานเกี่ยวกับเทศกาลวันสำคัญทางศาสนา เช่น ทำบุญให้ทานในวันวิสาขบูชา วันเข้าพรรษา วันออกพรรษา และเทศกาลทางราชการ

เช่น วันตรุษสงกรานต์ วันปีใหม่^๑ ทั้งนี้ ผู้นำหมู่บ้านหรือผู้นำชุมชน จะเป็นผู้ประสานงานประชาชนในหมู่บ้านและชุมชนของตน โดยจะประกาศทางเครื่องกระจายเสียงของหมู่บ้าน และส่งเสียงไปตามสาย เพื่อให้ประชาชนได้ยินได้ฟังกันทั่วหน้าแต่เช้าตรู่ เมื่อมีงานสำคัญใดๆ เกิดขึ้นก็จะใช้วิธีการเดียวกันในการสื่อสารไปสู่ประชาชน ส่วนวัตถุธานหรืออามิสทาน มีดังนี้

- (๑) อนัน การให้ทานของกินของเคี้ยวทุกอย่าง
- (๒) ปานํ การให้ทานน้ำดื่มของลุ่มทุกอย่าง
- (๓) วัตถุ การให้ทานเครื่องปกปิด ผ้านุ่ง ผ้าห่ม ผ้าเช็ดตัว
- (๔) ยานํ การให้ทานสิ่งที่ช่วยไปได้ให้สำเร็จ เช่น ยานพาหนะ รถ รongเท้า เป็นต้น
- (๕) มาลา การให้ดอกไม้ทั้งปวงเป็นทาน
- (๖) คนธํ การให้ของหอมเป็นทานทุกอย่าง เช่น ของหอมลูปไล้
- (๗) วิเลปนํ การให้เครื่องตกแต่งเป็นทานเช่น ธงทิว เครื่องย่อม เครื่องทา
- (๘) เสยยํ การให้ที่นั่งที่นอนเป็นทาน
- (๙) อวาสลํ การให้ที่อยู่เป็นทาน
- (๑๐) ปทีเปยยํ การให้แสงสว่างเป็นทาน^๒

นอกจากนั้น ยังพบว่า ประชาชน นิยมนำวัตถุธานของไปให้ทาน คือ ข้าว น้ำอาหาร เครื่องดื่มน้ำปานะ เช่น กาแฟ โอวัลติน โกโก้ ชา และเครื่องดื่มน้ำอัดลม เป็นต้น ถวายแก่พระภิกษุสามเณร ส่วนเครื่องนุ่งห่มมีผ้าไตรจีวร ผ้าสบง ครุภัณฑ์เครื่องใช้ที่จำเป็นอื่นๆเช่น พัดลม ซึ่งเป็นส่วนที่ประชาชนนิยมถวายในโอกาสทำบุญอุทิศแก่ญาติผู้มีอุปการะ โดยเน้นการให้ที่เรียบง่ายและเป็นประโยชน์ต่อผู้รับในโอกาสอื่นๆ อีก เช่น บริจาคเสื้อผ้าอาหารแห้ง ยารักษาโรค เวชภัณฑ์ เครื่องใช้ที่จำเป็น เช่น สบู่ ยาสีฟัน เพื่อบริจาคเป็นการกุศลแก่ผู้ประสบภัยต่างๆ มีอุทกภัย ภัยที่เกิดจากน้ำท่วม อัคคีภัย ภัยที่เกิดจากไฟไหม้บ้านเรือนที่อยู่อาศัย ส่วนการถวายรูปเทียนดอกไม้ของหอมสำหรับบูชาพระนั้น ก็นิยมถวายในเทศกาลต่างๆ เช่น วันเข้าพรรษา วันออกพรรษา สำหรับผู้มีศรัทธามากอาจจะถวายที่พัทธสงฆ์ ภูมิลานาสนะต่างๆ เป็นของกลางสำหรับให้พระภิกษุสามเณรและประชาชนได้พักอาศัยเมื่อสัณจนไปมาสู่อาวาส ในปัจจุบัน ยังพบว่า นิยมถวายศาลาปฏิบัติธรรม ห้องน้ำ ห้องสุขา โดยทำบุญในช่วงงานกฐินประจำปีหรือมีงานบุญอุทิศแก่บุพการีของตน^๓

๔.๑.๒ เรื่องการพิจารณาตามหลักไตรลักษณ์

จากการศึกษา พบว่า ชาวพุทธในพื้นที่ตำบลสวนเขื่อน อำเภอเมือง จังหวัดแพร่ มีการพิจารณาธรรมตามหลักไตรลักษณ์ โดยได้รับฟังจากพระธรรมเทศนาเนื่องในโอกาสงานทำบุญอุทิศหรืองานฌาปนกิจศพ ซึ่งพระสงฆ์ผู้แสดงธรรมได้แจกแจงหลักไตรลักษณ์ออกเป็นตอนๆ เช่น อนิจจลักษณะ ว่าด้วยความไม่เที่ยงแท้แน่นอนของสังขารร่างกายมนุษย์และสัตว์ ตลอดจนวัตถุธานของก็มีลักษณะเหมือนกัน เมื่อฟังธรรมก็จะน้อมคำสอนที่พระสงฆ์แสดงนั้นมาไตร่ตรองและพิจารณาตามเพื่อนำมาใช้ในชีวิตประจำวันของตน เช่น ในเมื่อตนประสบกับปัญหาความพลัดพราก ความสูญเสียบุคคลอันเป็นที่รักในครอบครัวไปอย่างเช่น พ่อตาย แม่ตาย ญาติตาย เป็นต้น ก็ใช้หลักไตรลักษณ์นี้แหละมา

^๑ สัมภาษณ์ พระครูวิจิตรศิลปาคม, เจ้าคณะตำบลสวนเขื่อน, ๑๓ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๙.

^๒ อ.อ.อ.อ. (บาลี) ๒๓/๕๒/๕๐.

^๓ สัมภาษณ์ พระครูวิจิตรศิลปาคม, เจ้าคณะตำบลสวนเขื่อน, ๑๓ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๙.

เป็นเครื่องกำหนดพิจารณาในใจของตนและรู้จักปล่อยวาง ถือว่าเป็นเรื่องปกติ เรื่องธรรมดาประจำโลก จึงควรกำหนดรู้ตามสภาพจริงของสังขาร ดังตัวอย่างการสนทนาของผู้สัมภาษณ์และผู้ให้ข้อมูลสัมภาษณ์ต่อไปนี้

นายสว่าง ชุนเทา กล่าวว่าตนได้พิจารณาไตรลักษณ์ ตอนไปร่วมงานฌาปนกิจศพ จะทำให้ตนเองสามารถพิจารณาได้ดีที่สุดถึงความไม่เที่ยงแท้แน่นอนของสิ่งมีชีวิตทั้งหลายในโลกนี้ เมื่อมนุษย์ถือกำเนิดขึ้นมาแล้วก็ต้องเจริญเติบโต ไม่สามารถดำรงอยู่แบบเดิมได้ ต้องเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา และเมื่อผ่านวันเวลาของชีวิตมายาวนานร่างกายก็จะเสื่อมโทรมไปตามกาลเวลา ความเจ็บป่วยไข้ก็จะเกิดขึ้นและในที่สุดของชีวิตแล้วก็ต้องละทิ้งสังขารไว้กับโลกนี้ คงมีแค่คุณงามความดีที่ติดตามตนไป เมื่อตนเองได้พิจารณาดังนี้แล้วทำให้จิตใจเกิดความสังเวชในชีวิตและตั้งจิตที่จะประกอบแต่คุณงามความดีเพื่อสะสมไว้เป็นเสบียงในการเดินทางข้ามภพชาติ^๔

นางวาสนา ฝัทองกล่าวว่า ตนพิจารณาหลักของไตรลักษณ์ความไม่เที่ยงแท้แน่นอนตอนที่นั่งปฏิบัติธรรมที่วัดในทุกๆวันพระ เพราะพระสงฆ์ที่วัดจะนำทำวัตรและฝึกปฏิบัติธรรมในเวลาค่ำ มีการปฏิบัติสมาธิกันมีฐาน เวลาตนนั่งสมาธิจะทำให้เห็นความไม่เที่ยงแท้แน่นอนได้ดีที่สุด เพราะตนพิจารณาเสมอว่าแม้แต่ลมหายใจของตนเองยังไม่เที่ยง มีเข้ามีออก ตอนนั่งสมาธิก็เกิดความปวดเมื่อยตามร่างกายทำให้สามารถนำสิ่งเหล่านี้มาพิจารณาถึงความไม่เที่ยงของสรรพสิ่งต่างๆ ทำให้ตนเกิดความเข้าใจในชีวิตมากขึ้นและเป็นหลักในการนำมาดำเนินชีวิตด้วยความไม่ประมาทในการประกอบคุณงามความดี^๕

นายสิงหา ภัคดี กล่าวว่าตนได้ผ่านเหตุการณ์ความเจ็บป่วยของคนในครอบครัว ทำให้เห็นว่ามนุษย์ทุกคนไม่มีใครหลีกเลี่ยงหนีการเกิดการแก่การเจ็บการตายไปได้ตรงตามหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนาที่ว่าทุกสรรพสิ่งมีความเกิดขึ้นในเบื้องต้น เปลี่ยนแปลงในท่ามกลาง และดับสลายไปในที่สุด และตนเองจะไปทำบุญและปฏิบัติธรรมที่วัดทุกวันพระเพราะทำให้จิตใจสงบมีความสุข^๖

ส่วนนางธนพร ภัคดี กล่าวว่า จะต้องพิจารณาเวทนาว่าไม่เที่ยง เป็นทุกข์และเป็นอนัตตา เช่น เมื่อประสบกับอารมณ์ที่ไม่ปรารถนาเข้า จิตใจก็จะหวั่นไหวไปตาม อาจจะโกรธบ้าง หลงบ้าง ไม่พอใจบ้าง เป็นต้น ก็ให้พิจารณาไปตามอารมณ์นั้นว่า เกิดขึ้น ตั้งอยู่ และดับไป ส่วนผลการพิจารณา คือ ทำให้จิตใจของเราไม่ยึดถือว่าอารมณ์จะอยู่อย่างนั้นตลอดจน เพียงเท่านั้น ก็ถือว่า ได้พิจารณาสิ่งที่มากระทบจิตให้เบาบางลงได้^๗

นายยุพิน พุคามี กล่าวว่าจะต้องพิจารณาสัญญาว่าไม่เที่ยง เป็นทุกข์เป็นอนัตตา เช่นเมื่อตนเองมีอายุเพิ่มมากขึ้นก็มักจะหลงๆ ลืมๆ ไปบ้างตามธรรมดาของคนแก่ เมื่อตนพิจารณาสังขารบ่อยๆผลที่เกิดขึ้นคือทำให้ตนมีสติความจำได้หมายรู้อยู่เสมอว่าสัญญาเป็นสิ่งที่ไม่เที่ยงแท้แน่นอน^๘

^๔ สัมภาษณ์ นายสว่าง ชุนเทา, อุบาสก, ๑๑ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๙.

^๕ สัมภาษณ์ นางวาสนา ฝัทอง, อุบาสิกา, ๑๑ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๙.

^๖ สัมภาษณ์ นายสิงหา ภัคดี, อุบาสก, ๑๑ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๙.

^๗ สัมภาษณ์ นางธนพร ภัคดี, อุบาสิกา, ๑๑ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๙.

^๘ สัมภาษณ์ นายยุพิน พุคามี, อุบาสิกา, ๑๑ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๙.

๔.๑.๓ การปฏิบัติตนตามหลักจริยธรรม

ก. หลักเบญจศีล (ศีล ๕)

การรักษาศีล ๕ นี้ ประชาชนในภาคเหนือให้ความสำคัญยิ่ง โดยเฉพาะในการทำบุญกุศลต่างๆ มีขั้นตอนในการประกอบพิธีตามหลักของศาสนาพิธี โดยศาสนพิธีกรในงาน จะเริ่มกล่าวคำไหว้พระและอาราธนาศีล ๕ ดังนี้^๙

(๑) บูชาพระรัตนตรัย ว่า

อิมีนา สักกาเรนะ พุทธัง อะภิปูชะยามิ
 อิมีนา สักกาเรนะ ธัมมัง อะภิปูชะยามิ
 อิมีนา สักกาเรนะ สังฆัง อะภิปูชะยามิ
 อะระหัง สัมมาสัมพุทโธ ภาวะะวา
 พุทธัง ภาวะะวันตัง อะภิวาเทมิ (กราบ)
 สวากขาโต ภาวะะวะตา ธัมโม
 ธัมมัง นมัสสามิ (กราบ)
 สุปะฏิปันโน ภาวะะวะโต สวากะสังโฆ
 สังฆัง นมามิ (กราบ)

(๒) อาราธนาศีล ๕ ว่า

มะยัง ภันเต วิสุง วิสุง รักขะณัตถายะ ติสระเณนะ สะ
 หะ ปัญจะ สีลานิ ยาจามะ
 ทุตติยัมปิ มะยัง ภันเต วิสุง วิสุง รักขะณัตถายะ ติสระ
 เณนะ สะหะปัญจะ สีลานิ ยาจามะ
 ตะติยัมปิ มะยัง ภันเต วิสุง วิสุง รักขะณัตถายะ ติสระ
 เณนะ สะหะปัญจะสีลานิ ยาจามะ

(๓) พระสงฆ์ให้ศีล ๕ และอุบาสกอุบาสิกา กล่าวตามไปทีละบท^{๑๐}

นะโม ตัสสะ ภาวะะวะโต อะระหะโต สัมมาสัมพุทโธสสะ (๓ จบ)
 พุทธัง สะระณัง คัจฉามิ
 ธัมมัง สะระณัง คัจฉามิ
 สังฆัง สะระณัง คัจฉามิ
 ทุตติยัมปิ พุทธัง สะระณัง คัจฉามิ
 ทุตติยัมปิ ธัมมัง สะระณัง คัจฉามิ
 ทุตติยัมปิ สังฆัง สะระณัง คัจฉามิ
 ตะติยัมปิ พุทธัง สะระณัง คัจฉามิ
 ตะติยัมปิ ธัมมัง สะระณัง คัจฉามิ
 ตะติยัมปิ สังฆัง สะระณัง คัจฉามิ

^๙ สัมภาษณ์ นายัญจวน วันดี, มัคทายก, ๑๓ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๙.

^{๑๐} สัมภาษณ์ พระอธิการสมพงษ์ ฐิริปัญโญ, เจ้าอาวาสวัดสวนเขื่อน, ๑๓ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๙.

(พระสงฆ์กล่าวว่า) ตีระระณะคะมะนัง นิฏฐิตัง
 (ผู้สมาทานรับว่า) อามะกังเต ต่อจากนั้น จึงกล่าวตามพระสงฆ์ที่ละตอน ดังนี้
 ปาณาติปาตา เวระมะณี สิกขาปะทัง สะมาทิยามิ
 อะทินนาทานา เวระมะณี สิกขาปะทัง สะมาทิยามิ
 กาเมสุมิจฉาจารา เวระมะณี สิกขาปะทัง สะมาทิยามิ
 มุสาวาทา เวระมะณี สิกขาปะทัง สะมาทิยามิ
 สุราเมระยะมัชชะปะมาทัฏฐาณา เวระมะณี สิกขาปะทัง สะมาทิยามิ
 (พระสงฆ์สรุปลีลา)
 อิมานิ ปัญจะ สิกขาปะทานิ
 สีเลนะ สุคะติง ยันติ สีเลนะ โภคะสัมปะทา
 สีเลนะ นิพพุติง ยันติ ตัสมา สีลัง วิโสธะเย

จากการสัมภาษณ์นางมอญ ธรรมจิตร กล่าวว่า ตนเองจะสมาทานศีล๕ ทุกวันเพราะศีลเป็นบ่อเกิดแห่งความสงบ ความดีงาม เนื่องจากศีลเป็นคุณธรรมที่ช่วยรักษา กาย วาจาให้เป็นระเบียบเรียบร้อย การรักษาศีล เป็นบุญกิริยาวัตถุ คือ วิธีการทำบุญอย่างหนึ่ง เพราะทุกครั้งที่ตนตั้งใจงดเว้นจาก ความชั่ว ตั้งใจที่จะไม่เบียดเบียนใคร จิตใจตนจะเกิดความเบิกบาน เกิดความเมตตาขึ้นมาในใจ ที่เรียกว่า กระแสบุญ อันเป็นเครื่องชำระจิตใจของตนให้สะอาดบริสุทธิ์ การรักษาศีลจึงเป็นการพัฒนาคุณภาพชีวิต และจิตใจให้บริสุทธิ์ดีงามยิ่งขึ้นและตนยังรักษาศีลเป็นแบบอย่างที่ดีงามให้แก่ลูกหลานอีกด้วย ซึ่งการรักษาศีลนั้นตนได้รับฟังคำสอนจากพระสงฆ์ว่า ศีลแต่ละข้อมีอานิสงส์ช่วยออกแบบชีวิตให้มีรูปสมบัติและสิ่งที่น่าปรารถนาต่างๆอีกมากมายในชาติต่อไปแม้ในปัจจุบันชาติ อานิสงส์ของศีลก็ยังสามารถปรากฏให้เห็นทันตาได้ดังตัวอย่างของพระภิกษุ สามเณร ที่รักษาศีลได้บริสุทธิ์บริบูรณ์จะมีผิวพรรณวรรณะผ่องใส กิริยาวาจาเรียบร้อย อ่อนโยน สงบเสงี่ยม สง่างาม น่าศรัทธาเลื่อมใส ตรงข้ามกับผู้ที่มีใจร้าย โกรธง่าย โมโหง่าย จะมีหน้าตาบึ้งตึง ไม่น่าดู และมีผิวพรรณเศร้าหมอง ดังนั้นใครปรารถนาจะมีชีวิตที่สมบูรณ์พร้อมด้วยรูปสมบัติ ฟังตั้งใจรักษาศีลให้ดี^{๑๑}

ข. การรักษาอุโบสถ (ศีล ๘)

จากการศึกษาพบว่าประชาชนนิยมประพฤติปฏิบัติตนตามหลักของเบญจศีลหรือศีล ๕ ในวันอุโบสถและเทศกาลสำคัญทางพระพุทธศาสนาที่วัดหรือสถานปฏิบัติธรรม คือ วันมาฆบูชา วันวิสาขบูชา วันอาสาฬหบูชา วันเข้าพรรษา และวันออกพรรษาและร่วมกิจกรรมกับพระสงฆ์ในวัดได้แก่ ทำวัตรเช้า และสมาทานศีลกับพระสงฆ์ ส่วนในเวลาเย็นก็ทำวัตรสวดมนต์ร่วมกับพระสงฆ์และนั่งสมาธิเจริญภาวนาอีกครั้งหนึ่ง เวลาต่างๆ ในช่วงกลางวันก็จะสนทนาธรรมกับพระสงฆ์ และช่วยกันทำสะอาดวิหารลานเจดีย์

นายณรงค์ คำวังจันทร์ กล่าวว่า ปกติอยู่ที่บ้านตนเองจะรักษาศีล ๕ เป็นประจำอยู่แล้วส่วนการรักษาอุโบสถศีลหรือศีล ๘ ตนจะรักษาในทุกวันพระ ตนปฏิบัติเช่นนี้มานานแล้ว ตอนเช้าจะทานข้าวต้มส่วนตอนกลางวันจะทานอาหารทั่วไปและงดอาหารในเวลาวิกาล ไม่ใส่วัตถุของหอม

^{๑๑} สัมภาษณ์ นางมอญ ธรรมจิตร, อุบาสิกา, ๑๑ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๙.

การรักษาศุภโศภศิลป์ ทำให้ตนเองมีจิตใจระงับอาหาญ และทำให้มีสมาธิเพราะรักษาศิล ๘ ที่วัด ไม่มีใครมารบกวนทำให้มีเวลาพิจารณาตนเองตามหลักธรรมคำสอน ได้สวดมนต์ไหว้พระปฏิบัติธรรม นั่งสมาธิเดินจงกรมได้ช่วยพระภิกษุสามเณรทำความสะอาดวัดวาอาราม วิหาร ลานเจดีย์ เกิดความปลื้มปิติทุกครั้งที่ได้รักษาศุภโศภศิลป์^{๑๒}

ค. การประพฤติปฏิบัติตามหลักกุศลกรรมบถ ๑๐

จากการศึกษาพบว่านางสม สุเชื่อน กล่าวว่าตนรักษากุศลกรรมบถทางกาย ๓ ได้แก่ การงดเว้นจากการฆ่าสัตว์ การงดเว้นจากการลักทรัพย์ การงดเว้นจากการประทุษณ์ผิดในกาม ส่วนผลของการปฏิบัติตามกุศลกรรมบถทางกาย ๓ ประการนี้ทำให้ไม่เป็นคนใจคอโหดร้าย ไม่เคยหยับฉวยเอาสิ่งของๆผู้อื่นและสำรวมในกาม ทำให้เป็นที่รักใคร่นับถือของคนทั่วไปที่สำคัญทำให้มีความสุขกายสบายใจ^{๑๓}

นายปรีชา เชื้อนสาม กล่าวว่าเพิ่มเติมว่า ตนปฏิบัติตามหลักกุศลกรรมบถทางจิต ๔ ได้แก่ การงดเว้นจากการพูดเท็จ การงดเว้นจากการพูดคำหยาบ การงดเว้นจากการพูดส่อเสียดกล่าวแต่วาจาถ้อยคำอันสมานประสานสามัคคีให้ท่านดีต่อกันให้เว้นวาจาส่อเสียดยุยงเสีย การงดเว้นจากการพูดเพ้อเจ้อ ส่วนผลของการปฏิบัติคือทำให้เป็นที่รักใคร่นับถือและคนทั่วไปให้ความเชื่อถือในคำพูด^{๑๔}

นายสมพร ภัคติ กล่าวว่า ตนปฏิบัติตามหลักกุศลกรรมบถทางมโนกรรม ๓ การคิดทางใจ ๓ ประการ คือ ๑.ไม่คิดอยากได้ทรัพย์สินของผู้อื่น โดยที่เจ้าของไม่อนุญาตให้ด้วยความเต็มใจ คือ ไม่คิดลักขโมยยื้อแย่งคดโกง เป็นต้น ๒. ไม่คิดจงล้างจงผลาญจงแวงจงกรรมผู้ใดคือไม่คิดประทุษร้ายผู้อื่นในทุกๆ กรณี ๓.มีความเห็นตรงต่อคำสอนของพระพุทธเจ้า ไม่มีอารมณ์คัดค้านคำสอนของพระองค์ และปฏิบัติตามจนมีผลตามที่ต้องการส่วนผลการปฏิบัตินั้นทำให้ตนเป็นคนสันโดษ ยินดีในของที่มีอยู่ไม่คิดอยากได้ของผู้อื่นและดำเนินชีวิตด้วยความสุข^{๑๕}

ง. การปฏิบัติตามทางสายกลางหรือมรรคมืองค์ ๘ ประการ

มรรคมืองค์ ๘ หรือ อัฐังคิกมรรค (เรียกเต็มว่า อริยอัฐังคิกมรรค แปลว่า “ทางมีองค์ ๘ ประการ อันประเสริฐองค์ ๘ ของมรรค (มักคังคะ) มีดังนี้

๑. สัมมาทิฐิ เห็นชอบ ได้แก่ ความรู้ริยสัจ ๔ หรือ เห็นไตรลักษณ์ หรือ รู้กุศลและอกุศลมูลกับกุศลและกุศลมูล หรือเห็นปฏิจกสมุปบาท
๒. สัมมาสังกัปปะ ดำริชอบ ได้แก่ เนกขัมมสังกัปปะ อพยาบาทสังกัปปะ กุศลวิตัก ๓
๓. สัมมาวาจา เจรจาชอบ ได้แก่ วจีสุจิริต
๔. สัมมากัมมันตะ กระทำชอบ ได้แก่ กายสุจิริต ๓
๕. สัมมาอาชีวะ เลี้ยงชีพชอบ ได้แก่ เว้นมิฉฉาชีพ ประกอบสัมมาชีพ
๖. สัมมาวายามะ พยายามชอบ ได้แก่ ปธาน หรือ สัมมปธาน ๔
๗. สัมมาสติ ระลึกรู้ชอบ ได้แก่ สติปัญฐาน ๔

^{๑๒} สัมภาษณ์ นายณรงค์ คำวังจันทร์, อุบาสก, ๑๑ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๙.

^{๑๓} สัมภาษณ์ นางสม สุเชื่อน, อุบาสิกา, ๑๑ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๙.

^{๑๔} สัมภาษณ์ นายปรีชา เชื้อนสาม, ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ที่ ๘ ตำบลสวนเขื่อน, ๑๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๙.

^{๑๕} สัมภาษณ์ นายสมพร ภัคติ, อุบาสก, ๑๑ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๙.

๘. สัมมาสมาธิ ตั้งจิตมั่นชอบ ได้แก่ ฌาน ๔

องค์ ๘ ของมรรค จัดเข้าในธรรมชั้น ๓ ข้อต้น คือ ข้อ ๓-๔-๕ เป็น ศีล ข้อ ๖-๗-๘ เป็น สมาธิ ข้อ ๑-๒ เป็น ปัญญา มรรคมีองค์ ๘ นี้ ได้ชื่อว่า มัชฌิมาปฏิปทา แปลว่า ทางสายกลาง เพราะเป็นข้อปฏิบัติอันพอดีที่จะนำไปสู่จุดหมายแห่งความหลุดพ้นเป็นอิสระ ดับทุกข์ ปลอดปัญหา ไม่ติดข้องในที่สุดทั้งสอง คือ กามสุขัลลิกานุโยค และอัตตกิลมณานุโยค ^{๑๖}

จ. การปฏิบัติตนว่าด้วยหลักปฏิสันถาร ๒

จากการศึกษาพบว่า โดยปกติแล้ว จะทำปฏิสันถารด้วยอามิสหรืออามิสปฏิสันถารเป็นหลัก เนื่องจากทำได้ง่ายและเป็นวิถีชีวิตของชาวพื้นเมืองภาคเหนือเป็นคนอ่อนน้อมยิ้มแย้มแจ่มใส โอภาปราศรัยมีจิตใจโอบอ้อมอารี เมื่อแขกไปถึงบ้านเรือนก็มักจะต้อนรับขับสู้ด้วยหมากพลูบุหรีและ ข้าวน้ำโกชนาหาร นอกจากนั้น ก็จะส่งเคราะห์แก่บุคคลอื่นเท่าที่จำเป็น เช่น ช่วยเหลือผู้ประสบภัย พิบัติต่างๆ มีภัยหนาว, ทุพภิกขภัย (ภัยจากการขาดแคลนข้าวปลาอาหาร ข้าวยากหามาแพง) เป็นต้น โดยส่วนใหญ่จะต้อนรับด้วยวัตถุสิ่งของ เช่น ข้าว น้ำดื่ม อาหาร เสื้อผ้า สิ่งอุปโภค บริโภคต่างๆตาม โอกาสและเทศกาลงานบุญ เช่น บุญทอดผ้าป่าสามัคคี งานบุญกฐินประจำปี เป็นต้น

นาย พัทธ์ชัย เพิ่มขึ้น ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ ๕ กล่าวว่า การปฏิสันถารคือการต้อนรับมี ๒รูปแบบ คือ การต้อนรับด้วยสิ่งของและการต้อนรับด้วยการพูดจาทักทายปราศรัย ปฏิสันถารทั้ง ๒ ประการนี้ ถือว่าเป็นเรื่องที่ยึดเหนี่ยวจิตใจของคนในสังคมได้เป็นอย่างดีผลที่ได้จากการทำ ปฏิสันถาร คือ ทำให้คนในสังคมอยู่ร่วมกันได้อย่างเอื้ออาทรต่อกันกลายเป็นสังคมแห่งความมีน้ำใจ ซึ่งเป็นเรื่องที่ดีจำเป็นยิ่งในสังคมโลกปัจจุบันเนื่องจากปัญหาหลายประการที่เกิดจากการขาดปฏิสันถาร เช่นการใช้ชีวิตแบบตัวใครตัวมัน แล้งน้ำใจต่อกัน การปล่อยปละละเลยไม่ใส่ใจที่จะว่ากล่าวตักเตือน กันโดยธรรมเป็นต้น โดยส่วนตัวแล้วตนใช้หลักปฏิสันถารในชีวิตประจำวันอยู่ทุกวันอยู่แล้วเช่น แบ่งปันสิ่งของให้ผู้อื่น การทักทายปราศรัยต้อนรับขับสู้แขกผู้มาเยือนและให้คำแนะนำปรึกษาใน ปัญหาต่างๆ มีผลทำให้ตนมีความสุขและได้รับการยอมรับนับถือจากผู้คนทั่วไป^{๑๗}

นายแวว ไผทอง กล่าวว่า การปฏิบัติตามหลักปฏิสันถารทำให้ตัวเราเป็นคนที่มีคุณค่า ของสังคม ทำให้ผู้คนเคารพนับถือ และเป็นตัวอย่างที่ดีแก่คนอื่น ๆ ในเรื่องการแบ่งปันการมีน้ำใจ เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ช่วยเหลือผู้อื่นในกรณีที่เราที่กำลังพอจะทำได้ โดยไม่ทำให้ตัวเองเดือดร้อนเป็นการ ช่วยเหลือกันในสังคมเล็ก ๆ ทำให้เกิดความสงบสุขเกิดขึ้นในสังคมที่เราอาศัยอยู่^{๑๘}

พระประดิษฐ์ ขนติโก กล่าวว่าท่านใช้หลักปฏิสันถารทั้ง ๒ ประการ คือ อามิส ปฏิสันถาร และธัมมปฏิสันถาร โดยท่านได้ช่วยเหลือชาวบ้านที่เดือดร้อนไม่มีอาหารที่จะรับประทาน หรือขาดแคลนวัตถุอุปโภคบริโภคต่าง ๆ โดยก่อนจะให้ก็จะดูตามความเหมาะสมของแต่ละครอบครัว นอกจากนี้ยังให้คำแนะนำปรึกษาในเรื่องราวปัญหาความทุกข์ใจที่ญาติโยมนำมาปรึกษากับท่าน โดยท่านได้ใช้หลักธรรมทางศาสนาเข้ามาประยุกต์เข้ากับการแก้ปัญหาในแต่ละกรณี ทำให้คนที่เข้ามา

^{๑๖} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม, พิมพ์ครั้งที่ ๑๒, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, พ.ศ. ๒๕๔๖).

^{๑๗} สัมภาษณ์ นายพัทธ์ชัย เพิ่มขึ้น, ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ที่ ๕ ตำบลสวนเขื่อน, ๑๓ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๙.

^{๑๘} สัมภาษณ์ นายแวว ไผทอง, อุบาสก, ๑๓ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๙.

รับการปรึกษาได้เห็นแนวทางในการแก้ปัญหาและการดำเนินชีวิต ผลของการใช้หลักปฏิสันถารทำให้ท่านมีความสุขใจที่ได้เป็นผู้ให้แก่งสังคมและเป็นที่เคารพนับถือศรัทธาของผู้คนทั่วไป^{๑๙}

ฉ. การทำบุญตามหลักบุญกิริยาวัตถุ ๑๐

ตัวอย่างการสัมภาษณ์เรื่องการทำบุญตามหลักบุญกิริยาวัตถุ จากการศึกษาพบว่า ชาวพุทธในตำบลสวนเขื่อน อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่ มีประเพณีปฏิบัติตนตามหลักของบุญกิริยาวัตถุ ดังต่อไปนี้

(๑) ทานมัย : ทำบุญด้วยการให้เป็นสิ่งของ

จากการศึกษาพบว่า นายยนต์ วันสนุก กล่าวเรื่องทานมัยไว้ว่าการให้ด้วยความบริสุทธิ์ใจ ไม่หวังผลตอบแทน เมื่อเราให้ทาน แม้จะไม่ได้หวังสิ่งใดตอบแทนก็ตาม แต่ก็จะมีบุญเกิดขึ้น และบุญนั้นจะช่วยออกแบบชีวิตของเราให้สมบูรณ์พร้อมด้วยทรัพย์สินสมบัติ ถ้าใครปราศจากทานบารมี เกิดมาก็จะยากจน สร้างบารมีได้ไม่สะดวก เพราะแม้แต่กังวลเรื่องการทำมาหากิน “ทาน” จึงเป็นพื้นฐานของการพัฒนาคุณภาพชีวิตให้มีความเจริญก้าวหน้า การทำทานจึงเป็นการทำบุญอย่างหนึ่ง คำว่า “ทาน” นี้โดยทั่วไปมักเข้าใจสับสนกับคำว่า “บุญ” เนื่องจากเรามักจะเรียกการถวายของแด่พระภิกษุว่า “ทำบุญ” แต่เมื่อให้ของแก่คนยากจน หรือคนที่ด้อยกว่าตน มักเรียกว่า “ทำทาน” แต่จริงๆ แล้ว การให้นั้นไม่ว่าจะให้แก่ใครก็ตามถือว่าเป็นทานทั้งสิ้น และได้บุญทั้งนั้น^{๒๐}

(๒) ศีลมัย : ทำบุญด้วยการรักษาศีลหรือประพฤติดี

จากการศึกษาพบว่า นายสิงหา ภักดี ผู้ให้ข้อมูล กล่าวเรื่องศีลมัยไว้ว่าโดยปกติแล้วตนจะสมาทานศีลและรักษาศีล ๕ อยู่เสมอ และจะพาลูกหลานไปสมาทานศีลที่วัดกับพระสงฆ์ หรือหากมีงานทำบุญในหมู่บ้าน ก็จะนำลูกหลานไปด้วย เพื่อที่จะปลูกฝังจิตใจของเขาให้เป็นผู้มีปกติทางกาย ทางวาจาที่ดีที่ถูกต้อง เพราะถ้าเขามีศีลดีแล้ว ศีลย่อมจะรักษาตัวเขาเอง และไม่ต้องวัดบุญมงคลใดๆ ให้แค่กลัวตลาดปลอดภัย หากมีศีลๆ ก็จะมีคุ้มครองปกป้องรักษา แม้จะไปในที่ใดๆ ก็ปลอดภัยไร้กังวล ไม่ต้องกลัวคนอื่นจะมาทำร้ายร่างกาย เพราะเชื่อมั่นในศีลที่ตนรักษาอยู่เสมอ^{๒๑}

(๓) ภาวนามัย : ทำบุญด้วยการเจริญภาวนาคือฝึกฝนอบรมจิตใจ

จากการศึกษาพบว่า นายสว่าง ขุนเทา ผู้เคยไปวัดฟังธรรมและหมั่นเพียรในด้าน การปฏิบัติตนตามหลักสติปัฏฐาน ๔ คือ การพิจารณากาย เวทนา จิตและธรรมเป็นอารมณ์ของกรรมฐาน โดยกล่าวต่อไปว่าตนเองฝึกฝนการเจริญภาวนาและปฏิบัติธรรมอยู่ตลอดทุกวันอุโบสถและกล่าวว่า การเจริญภาวนาที่ถูกหลักจะต้องพัฒนาทั้ง ๓ ด้าน ได้แก่ พัฒนากาย คือรู้จักสำรวมตา หู จมูก ลิ้น กาย เช่น ดูในสิ่งที่ควรดู ฟังในสิ่งที่ควรฟัง ที่เป็นไปเพื่อบุญกุศล ไม่ดูหรือฟังในสิ่งที่ทำให้ใจเศร้าหมองหรือกิเลสกำเริบ เราพัฒนากายเพื่อนำไปสู่การ พัฒนาใจ คือ เมื่อกายสงบ เวลาทำสมาธิใจจะสงบ หยุดนิ่งได้ง่าย ครั้นใจสงบใส ใจสว่าง เมื่อต้องการจะพัฒนาปัญญา คือ อ่านธรรมะฟังธรรมหรือไตร่ตรองธรรมก็จะแจ่มแจ้ง และสามารถน้อมนำมาปฏิบัติในชีวิตประจำวันได้ ถ้ามีปัญหาเกิดขึ้น

^{๑๙} สัมภาษณ์ พระประติษฐ์ ขนดีโก, เจ้าอาวาสวัดนาแคม, ๑๓ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๙.

^{๒๐} สัมภาษณ์ นายยนต์ วันสนุก, ๑๓ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๙.

^{๒๑} สัมภาษณ์ นายสิงหา ภักดี, อุบาสก, ๑๑ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๙.

ก็แก้ไขกันไป มีบุญก็สั่งสมควบคู่กับการทำมาหากิน ไม่หวั่นไหวในโลกธรรมที่เกิดขึ้น เป็นต้น ถ้าปฏิบัติอย่างนี้ได้ จึงจะชื่อว่าสั่งสมภาวนามัยอย่างแท้จริง^{๒๒}

(๔) อปจายมัย : ทำบุญด้วยการประพุดิอ่อนน้อม

จากการศึกษา นายประพัฒน์ เบิกบาน ให้ข้อมูลว่าตนประพุดิอ่อนน้อมถ่อมตนต่อผู้ที่มีคุณวุฒิ วิทยุฒิ และผู้ที่สูงกว่าโดยชาติวุฒิ โดยได้ปฏิบัติเป็นส่วนหนึ่งของชีวิตประจำวัน ผลของการอ่อนน้อมถ่อมตน เป็นการลดทิฐิ ลดการยึดติดในตัวตน ให้ความสำคัญแก่บุคคลรอบข้าง และการอ่อนน้อมถ่อมตนกับบุคคลอื่น ย่อมได้รับความเอ็นดู ได้รับความพอใจกลับมารวมถึงการให้เกียรติ ให้ความเคารพต่อความคิด ความเชื่อ และวิถีปฏิบัติของบุคคลหรือสังคมอื่นที่แตกต่างจากเรานั้น เป็นการลดความยึดมั่นถือมั่นในความเป็นตัวตนของเรา ช่วยให้สังคมทุกระดับเกิดความเข้าใจต่อกัน และช่วยให้ชาติบ้านเมืองเกิดความสงบสุข จึงถือเป็นบุญอย่างหนึ่ง ผลบุญข้อนี้จะทำให้เกิดความเมตตาต่อกันทำให้เราพบเห็น มีความเย็นตาเย็นใจเกิดขึ้น เกิดความรักความเมตตาต่อผู้ที่แสดงออก เป็นการสร้างความดีให้เกิดขึ้นในใจของผู้อื่น ดังนั้นถึงได้เกิดบุญอย่างนี้ขึ้น^{๒๓}

(๕) เวยยาวัจจมัย : ทำบุญด้วยการช่วยขนขวายรับใช้

จากการศึกษาพบว่านายสวิน แนวนัน อุบาสกผู้ชวนช่วยในงานกิจการงานต่างๆ ทั้งทางพระศาสนาและทางบ้านเมือง ได้กล่าวถึงการช่วยทำในกิจที่ควรทำแก่คนอื่นว่าการชวนช่วยช่วยในกิจของผู้อื่นทางพระพุทธศาสนาเรียกว่าไวยาวัจจมัย คือการชวนช่วยช่วยทำในสิ่งที่ประโยชน์ต่อผู้อื่นต่อส่วนรวมด้วยความสุจริตใจ การชวนช่วยช่วยเหลือคนอื่น เมื่อเห็นเขากำลังสั่งสมบุญ หรือกำลังต้องการความช่วยเหลือโดยไม่เห็นแก่ตัว ถือว่าเป็นบุญพิเศษอีกอย่างหนึ่ง ตนเองจะชอบช่วยงานพัฒนาสังคมและพัฒนาหมู่บ้านสร้างความเจริญให้แก่หมู่บ้านอยู่เสมอ เช่น ช่วยสร้างสะพาน สร้างถนน ขุดคลอง ขุดสระ ขุดบ่อน้ำ สร้างศาลา สร้างวัด ปลูกต้นไม้ ทำถนนหนทางให้สะอาด ช่วยกวาดวัด บางครั้งพอถึงฤดูกลางงานบุญใหญ่ก็ช่วยงานบวชนาค งานกฐินช่วยงานทำบุญเลี้ยงพระ ช่วยนิมนต์พระ หรือช่วยขับรถรับส่งพระหรือคนที่มาช่วยในงาน เป็นต้น ทั้งหมดนี้จัดเป็นบุญทั้งสิ้น ทำแล้วตนเองเกิดความสุข ความสบายใจ ได้รับการยกย่องจากผู้คนทั่วไปในหมู่บ้าน เป็นตัวอย่างที่ดีแก่ลูกหลานและคนทั่วไป^{๒๔}

(๖) ปัตติทานมัย : ทำบุญด้วยการเฉลี่ยส่วนแห่งความดีให้แก่ผู้อื่น

จากการศึกษาพบว่านางจันทรา อยู่เย็น กล่าวว่า ตนเองทำบุญทุกครั้งจะต้องมีการกรวดน้ำอุทิศส่วนกุศลให้คนอื่น บุญพิเศษนี้เกิดจากความเมตตาปรารถนาดีที่อยากแผ่บุญแผ่กุศลที่ตนทำเอาไว้ให้คนอื่นได้บุญด้วย การจะอุทิศบุญให้แก่ผู้อื่นได้ ตัวเองก็ต้องมีบุญมากพอ เช่น มีบุญที่เกิดจาก การทำกาย วาจา ใจให้สะอาดบริสุทธิ์ หรือได้ทำทาน รักษาศีล เจริญภาวนา เป็นต้นจะเห็นว่า บุญสามารถอุทิศให้กันได้ถ้าไม่แบ่งบุญญาติที่ล่วงลับไปแล้วก็ไม่มีโอกาสได้ส่วนบุญกับเรา พระพุทธองค์จึงทรงสอนเหล่าพุทธบริษัทให้รู้จักการอุทิศส่วนบุญให้หมู่ญาติที่ล่วงลับไปแล้ว เมื่อเราให้เขาได้มี

^{๒๒} สัมภาษณ์ นายสว่าง ขุนเทา, อุบาสก, ๑๑ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๙.

^{๒๓} สัมภาษณ์ นายประพัฒน์ เบิกบาน, อุบาสก, ๑๑ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๙.

^{๒๔} สัมภาษณ์ นายสวิน แนวนัน , อุบาสก, ๑๑ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๙.

ส่วนแห่งบุญ แทนที่บุญจะหมดไป แต่กลับกลายเป็นได้บุญ เพราะฉะนั้นการทำบุญแล้วอุทิศให้แก่หมู่ญาติหรือบุคคลที่ล่วงลับไปแล้วจึงเป็นการเฉลี่ยส่วนความดีที่ตนทำไปให้ผู้อื่น^{๒๕}

(๗) ปัตตานุโมทนาบุญ : ทำบุญด้วยการยินดีในความดีของผู้อื่น

จากการศึกษาพบว่านางวาสนา ไผทอง ให้ข้อมูลว่าตนเห็นผู้อื่นทำงานบุญกุศลก็จะรู้สึกยินดีอนุโมทนาบุญโดยการร่วมทำบุญในงานนั้นบางครั้งไม่มีปัจจัยในการร่วมบุญก็จะยกมือสาธุการและนอกจากนั้นเวลาตนทำบุญถวายทานก็จะอุทิศส่วนกุศลไปให้ญาติผู้ล่วงลับไปแล้วเพราะจากการที่ได้ศึกษามาพระท่านกล่าวว่าการอุทิศส่วนกุศลแก่ผู้ที่ล่วงลับไปแล้วไม่ว่าเขาจะตายไปแล้วนานเท่าใด จะอุทิศเป็นภาษาไทย ภาษาบาลี หรือภาษาอื่นใดก็ได้ มีน้ำกรวดก็ได้ ไม่มีน้ำกรวดก็ได้ ย่อมสำเร็จทั้งสิ้น เพราะการอุทิศบุญต้องเกิดจากการให้ด้วยใจเป็นหลัก ส่วนการกรวดน้ำเป็นเรื่องของพิธีกรรม เป็นสัญลักษณ์ให้รู้ว่า เรากำลังอุทิศบุญกุศล โดยหลักให้ทำใจใส ๆ นึกถึงชื่อหรือรูปร่างหน้าตาของหมู่ญาติหรือบุคคลที่เราต้องการแผ่ส่วนบุญชนิดจำเพาะเจาะจงให้ แต่จะอุทิศส่วนกุศลโดยรวม ๆ ก็ได้ว่า... อิทฺ เม ญาตํ โหตุ สุขิตา โหนตุ ญาตโย ขอผลบุญนี้จงสำเร็จแก่ญาติทั้งหลายของข้าพเจ้า ขอให้ญาติทั้งหลายของข้าพเจ้าจงประสบความสุขด้วยเถิด โดยตนเองจะกรวดน้ำอุทิศส่วนกุศลทุกครั้งที่ได้ทำบุญผลของการอนุโมทนาพลอยยินดีในบุญกุศลที่ผู้อื่นทำ ทำให้จิตใจผ่องใสกำจัดความริษยาออกไปจากจิตใจ^{๒๖}

(๘) ธัมมัสสวนมัย : ทำบุญด้วยการฟังธรรมศึกษาหาความรู้

จากการศึกษานางกัลยา เชื้อนแปด ให้ข้อมูลไว้ว่าตนเองจะเข้าวัดฟังธรรมทุกวัน พระและยังอ่านหนังสือธรรมะ ฟังธรรมทางรายการวิทยุ บุญที่เกิดจากการฟังธรรมตั้งใจฟังธรรมย่อมได้ปัญญา ปัญญาอันเกิดจากจิตที่ผ่องใสจะนำไปสู่การคิดถูก พูดถูก ทำถูก คนที่ฟังธรรมเป็นประจำไม่ว่าจากการฟังเทป วิทยุ หรือจากสื่อต่าง ๆ รวมทั้ง การอ่านหนังสือธรรมะ ล้วนจัดอยู่ในธัมมัสสวนมัยทั้งสิ้น การฟังธรรมเป็นสิ่งที่จำเป็นสำหรับทุกชีวิต ยิ่งกว่าความรู้ทางโลกที่ร่ำเรียนมา เพราะจะทำให้เกิดดวงปัญญาสว่างไสว สามารถพิจารณาเห็น สิ่งต่าง ๆ ได้ถูกต้องตรงตามความเป็นจริง รู้จักแยกแยะผิดชอบชั่วดี ทำให้มีชีวิตอยู่ด้วยความร่มเย็นเป็นสุข ปลอดภัยจากอบายภูมิ มีสุคติสวรรค์เป็นที่พัก และถ้าจะให้ได้ประโยชน์มากจากการฟังธรรม เราจะต้องตั้งใจฟังจริง ๆ มุ่งฟังเอาเนื้อหาสาระเพื่อนำไปปฏิบัติ บุญกุศลที่เกิดจากการฟังธรรมจึงจะบังเกิดขึ้น^{๒๗}

(๙) ธัมมเทศนามัย : ทำบุญด้วยการสั่งสอนธรรมให้ความรู้

จากการศึกษาพบว่านางพิสมัย คากา ให้ข้อมูลว่าตนได้นำหลักธรรมจากการที่ได้รับฟังจากพระสงฆ์บ้าง จากการอ่านหนังสือบ้างหรือจากสื่อต่างๆ มาบอกกล่าวให้ผู้อื่นได้รับรู้ด้วย นอกจากนี้เวลาได้รับข้อมูลข่าวสารที่เป็นประโยชน์ต่อการใช้ชีวิตก็จะนำมาบอกขยายความต่อให้ผู้อื่นได้รับรู้ด้วย ซึ่งอันสืบเนื่องจากการให้ธรรมทานนั้นย่อมมีมากกว่าการให้วัตถุ เช่นเมื่อใครได้ฟังธรรมจนเข้าใจในบุญแล้ว เขาจึงตั้งใจทำบุญอย่างเต็มที่ หากยังไม่ได้ฟังธรรมเขาก็ อาจไม่มีจิตปรารถนาที่จะให้ทานแม้สักทัพพี ดังนั้น ธรรมทานจึงประเสริฐที่สุดกว่าทานทั้งปวง และเนื่องจากการให้ธรรมทานมีความสำคัญมากเช่นนี้ เราทุกคนจึงควรขยายใจจากผู้รับธรรมมาเป็น ผู้แบ่งปันธรรมะที่เราได้ฟังหรือ

^{๒๕} สัมภาษณ์ นางจันทร์หา อยู่เย็น, อุบลสิกา, ๑๑ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๙.

^{๒๖} สัมภาษณ์ นางวาสนา ไผทอง, อุบลสิกา, ๑๑ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๙.

^{๒๗} สัมภาษณ์ นางกัลยา เชื้อนแปด, อุบลสิกา, ๑๑ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๙.

ศึกษามาแก่ผู้ที่ยังไม่รู้ และกำลังรอคอยความรู้ ผลของการให้ความรู้ให้ธรรมะเป็นทานทำให้เรามีความสุขใจจากสิ่งที่ได้ให้ไป จิตใจเบิกบานผ่องใส ผิวพรรณหน้าตาอึมเอม นอนหลับเป็นสุข^{๒๘}

(๑๐) ทิฏฐุชุกัมม์ : ทำบุญด้วยการทำความเห็นให้ตรง

จากการสัมภาษณ์พระอธิการกรุง สนติกโร เจ้าอาวาสวัดดงใต้เมตตาให้ข้อมูลว่า ทิฏฐุชุกัมม์ คือ การทำความเห็น ให้ตรง ถูกต้องและถูกทางตามธรรม ไม่เห็น ผิดคลาดเคลื่อนจากความเป็นจริง โดยแก้ไขปรับเปลี่ยนความเห็นตั้งแต่เห็นผิดไปเป็นเห็นถูก และพัฒนาตนให้เห็นถูกยิ่ง ๆ ขึ้นไปในหลักการทำบุญ ส่วนผู้ที่มีความเห็นยังไม่ตรง เช่น ยังไม่รู้เรื่องผลของกรรม ก็จำเป็นต้องได้ กัลยาณมิตรที่ดี ได้ฟังธรรม แล้วนสึการ (พิจารณา) โดยแยบคาย ความเห็นนั้นจึงจะ ถูกปรับให้ตรงตามความเป็นจริงเป็นลำดับ ๆ ทำให้ปฏิบัติถูกทาง เพราะการพัฒนาตนต้องเริ่มที่ความเห็นก่อน เมื่อความเห็นตรง คำพูดและการกระทำก็จะตรงตามไปด้วย ทิฏฐุชุกัมม์ เป็นสิ่งที่ขาดไม่ได้ เพราะจะต้องนำไปใช้ประกอบกับบุญกิริยาวัตถุข้ออื่นทุกข้อ เช่น หากบำเพ็ญทานมัยซึ่งเป็นบุญกิริยาวัตถุข้อแรก ก็ต้องมีความเข้าใจถูกว่า ทานมี ผลมาก โดยเฉพาะการให้ทานแด่เนื้อนาบุญ หรือการบำเพ็ญทานามัย หากสวดมนต์ก็มีโชสวดเพียงเพราะคล่องปากเท่านั้น แต่ต้องสวดด้วยใจที่เลื่อมใสในพระรัตนตรัยจริง ๆ เป็นต้น อย่างนี้จึงจะเกิดผลบุญมาก เพราะทำถูกหลักการทำบุญ ที่สำคัญ หากได้ทำบุญกิริยาวัตถุข้อใดก็ตาม ไม่ควรอธิษฐานเพียงเพื่อขอให้ชีวิตสุขสบายในทางโลกอย่างเดียวเท่านั้น แต่จะต้องอธิษฐานให้เป็นไปเพื่อการละกิเลส มุ่งตรง ต่อหนทางพระนิพพาน อานิสงส์จึงจะส่งผล อย่างครบสมบูรณ์ไม่ขาดตกบกพร่อง^{๒๙}

ข. หลักการบูชาบุคคลและวัตถุอันควรแก่การบูชา

จากการศึกษาพบว่า ชาวพุทธในตำบลสวนเขื่อน อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่ มีการประพฤติปฏิบัติตนตามหลักของการบูชาบุคคลและวัตถุอันควรแก่การบูชา ดังตัวอย่างการสัมภาษณ์ต่อไปนี้

นางธนพร ภักดีให้ข้อมูลว่าตนบูชาบุคคลที่ควรบูชา เช่นพ่อแม่ ปู่ย่าตายาย ทางกายไม่ว่าจะยืน เดิน นั่ง นอน หรือประกอบกิจใด ๆ ก็อยู่ในอาการสำรวม เมื่ออยู่ต่อหน้าท่าน ทางวาจาสรรเสริญยกย่องคุณความดีของท่านทั้งต่อหน้าและลับหลัง ทางใจ ตามระลึกนึกถึงคำสอนของท่านด้วยความเคารพและซาบซึ้ง ส่วนวัตถุที่ตนบูชาได้แก่รูปเคารพของพระพุทธเจ้า พระธาตุ เจดีย์ และรูปภาพของบุคคลที่ตนเคารพบูชา^{๓๐}

ข. การเข้าถึงและให้ความเคารพต่อพระรัตนตรัย

จากการศึกษาพบว่า ชาวพุทธในตำบลสวนเขื่อน อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่ มีการประพฤติปฏิบัติตนตามหลักของการเข้าถึงและให้ความเคารพต่อพระรัตนตรัย ดังตัวอย่างการสัมภาษณ์ต่อไปนี้

นางจินตนา แสนทวิสุข กล่าวว่า การแสดงความเคารพพระรัตนตรัยเป็นระเบียบ ประเพณีและวัฒนธรรมของชนชาติไทยที่บรรพบุรุษของเราได้ยึดถือประพฤติปฏิบัติตลอดมาเป็นลำดับจนเป็นแบบแผน หรือเป็นสัญลักษณ์ประจำชาติ ถ้าใครรู้จักแสดงความเคารพ เราก็เรียกผู้นั้นว่า

^{๒๘} สัมภาษณ์ นางพิสมัย คากา, อุบาสิกา, ๑๑ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๙.

^{๒๙} สัมภาษณ์ พระอธิการกรุง สนติกโร, เจ้าอาวาสวัดดงใต้, ๑๓ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๙.

^{๓๐} สัมภาษณ์ นางธนพร ภักดี, อุบาสิกา, ๑๑ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๙.

เป็นคนไทยที่เคารพในประเพณี และวัฒนธรรมอันดีงาม มีมารยาทงาม น่ารัก น่าเคารพ น่านับถือ และนาคบหาสมาคม^{๓๑}

นายเศรษฐพงษ์ สวนเขื่อน กล่าวว่าพระรัตนตรัยมีพระคุณต่อสัตว์โลกมากจนสุดจะประมาณ เป็นเอกลักษณ์ของวิญญูชนผู้รู้เรื่องด้วย สติปัญญา เป็นสัมมาทิฐิ ผู้แสดงความเคารพพระรัตนตรัย นอกจากจะทำให้มีจิตใจแจ่มใส ชุ่มชื่น เบิกบานยิ่งขึ้นแล้ว ยังมีส่วนให้ผู้พบเห็นพลอยปลาบปลื้มปีติตาม ดังนั้นเราทุกคนจึงควรฝึกตนให้สามารถแสดงความเคารพพระรัตนตรัยได้ถูกต้อง งดงาม ตามกาลเทศะ^{๓๒}

นายนิวัติ ถิ่นทิพย์ ผู้ใหญ่บ้านหมู่ ๖ ตำบลสวนเขื่อน กล่าวว่า การเข้าถึงพระรัตนตรัยคือการน้อมรับเอาคำสั่งสอนของพระรัตนตรัยเป็นเครื่องนำทางชีวิต ความเข้าใจพระธรรมที่พระพุทธเจ้า ทรงแสดง เพราะ ความเห็นถูก ปัญญาที่เกิดขึ้น ย่อมจะเข้าใจ และละกิเลส และมีที่พึ่งคือได้อาศัยพระพุทธเจ้าเป็นที่พึ่งจริงๆ และ อาศัยพระธรรมพระสงฆ์เป็นที่พึ่งเพื่อให้เกิดปัญญา ความเข้าใจของตนเองเป็นสำคัญส่วนการเคารพพระรัตนตรัยนั้นคือการปฏิบัติตามหลักธรรมคำสอน โดยความเคารพไม่ก้าวล่วงหลักศีลธรรม เอื้อเพื่อต่อคำสั่งสอนของพระรัตนตรัย ผลของการเข้าถึงและการเคารพนับถือพระรัตนตรัยทำให้ตนมีที่พึ่งทางจิตใจ มีหลักธรรมนำทางการดำเนินชีวิต ดำเนินชีวิตในสังคมอย่างสงบสุขไม่เดือดร้อนใจ^{๓๓}

ณ. ความเข้าใจถึงเหตุปัจจัยที่ทำให้เกิดสัมมาทิฐิ

จากการศึกษาพบว่า ชาวพุทธในตำบลสวนเขื่อน อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่ มีความเข้าใจถึงเหตุปัจจัยที่ทำให้เกิดสัมมาทิฐิดังตัวอย่างการสัมภาษณ์ ต่อไปนี้

ญ. การปฏิบัติตนตามหลักอนุปพพิกขา

จากการศึกษาพบว่า นายณรงค์เดช สุเขื่อนและเพื่อน กล่าวว่า ได้ปฏิบัติตนตามหลักอนุปพพิกขา ดังตัวอย่างการสัมภาษณ์ต่อไปนี้จากการศึกษานายณรงค์เดช สุเขื่อน และเพื่อนกล่าวว่า ตนและเพื่อนได้ปฏิบัติตนตามหลักอนุปพพิกขา ดังตัวอย่างการสัมภาษณ์ต่อไปนี้

(๑) การให้ทาน คือ มีการให้และช่วยเหลือแบ่งปันสิ่งของซึ่งกันและกัน โดยช่วยกันหาทำงานเป็นทีม หากใครมีปัญหาอะไรก็จะรีบช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ปรีกษาหารี้อ และร่วมกันทำบุญใหญ่ตามโอกาสเช่นทำบุญผ้าป่าสมทบสร้างวัด หรือบริจาควัตถุทานแก่บุคคลยากไร้ เป็นต้น

(๒) การกล่าวถึงเรื่องการรักษาศีล คือ การรักษาศีล ๕ และการไม่เบียดเบียนผู้อื่น มีการจัดการทำงานตามที่ได้รับมอบหมายและมีความรับผิดชอบต่อการงานที่ทำ มีระเบียบวินัยในการทำงานเชื่อฟังและเคารพกันตามลำดับ

(๓) การกล่าวถึงเรื่องสวรรค์หรือทำความดี ในส่วนของตนและเพื่อน จะไม่ทะเลาะกัน ไม่ก่อปัญหา ไม่ยุ่งเกี่ยวกับสิ่งเสพติด เคารพเชื่อฟังพ่อแม่ครูบาอาจารย์ ตั้งใจศึกษาเล่าเรียนตามหน้าที่ของตนเองตั้งใจแสวงหาความรู้เมื่อจบการศึกษาออกมาทำงานจะได้เป็นบุคลากรที่มี

^{๓๑} สัมภาษณ์ นายพิทักษ์ เพิ่มขึ้น, ผู้ใหญ่บ้านหมู่ ๕ ตำบลสวนเขื่อน, ๑๓ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๙.

^{๓๒} สัมภาษณ์ นายเศรษฐพงษ์ สวนเขื่อน, ผู้ใหญ่บ้านหมู่ ๗ ตำบลสวนเขื่อน, ๑๓ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๙.

^{๓๓} สัมภาษณ์ นายนิวัติ ถิ่นทิพย์, ผู้ใหญ่บ้านหมู่ ๖ ตำบลสวนเขื่อน, ๑๓ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๙.

คุณภาพของประเทศไทยเป็นกำลังส่วนเล็กๆที่ช่วยในการพัฒนาประเทศไทยให้เจริญรุ่งเรืองสามารถแข่งขันกับสังคมโลกได้ ทำให้ตนเองและครอบครัวมีความภาคภูมิใจอยู่ในสังคมได้อย่างมี

(๔) การพูดเรื่องโทษของกาม คือ ตนและเพื่อนรู้และเข้าใจต่อภาวะความเป็นวัยรุ่นที่จะต้องมีการมีเพศสัมพันธ์เข้ามาเกี่ยวข้อง แต่จะต้องไม่ซิงสุกก่อนหาม และรู้จักป้องกันปัญหาเรื่องเพศสัมพันธ์ในวัยเรียน หากมีปัญหาใดๆ ก็รีบปรึกษาผู้ปกครองและครูบาอาจารย์และจะต้องรู้จักโทษของกามในแง่ของโรคภัยไข้เจ็บที่เกิดขึ้นเพราะกามเป็นเหตุ เช่น กามโรค โรคเอดส์ หนองใน แผลริมอ่อน เป็นต้น หากทางออกที่เหมาะสม มีกิจกรรมทำร่วมกันไม่ว่าจะเป็นการเล่นกีฬา เล่นดนตรีและทำงานอดิเรกที่เราชอบจะทำให้ห่างไกลจากปัญหาเหล่านี้

(๕) การหาทางออกจากกาม คือ ตนและเพื่อนมีกิจกรรมที่ทำร่วมกันหลายอย่างไม่ว่าจะเป็นการเล่นกีฬา ฝึกดนตรี หรือการทำงานจิตอาสาใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์ต่อตนเองและเป็นการช่วยเหลือสังคมนอกจากนี้ยังรู้จักการป้องกันตนเองจากการมีเพศสัมพันธ์ในวัยที่ยังไม่มีความพร้อมด้วยการศึกษาเรียนรู้อย่างฉลาดและรู้เท่าทัน ตลอดจนการไม่เข้าไปมีส่วนร่วมทางเพศต่อบุคคลอื่นเนื่องจากว่า วัยนี้ เป็นวัยการเรียนรู้เรื่องเพศ แต่ไม่จำเป็นที่จะต้องมีการมีเพศสัมพันธ์ก่อนวัยอันควรเสมอไปดังที่คนโบราณกล่าวว่า ซิงสุกก่อนหาม คำนี้ใช้ได้ดีเสมอทุกยุคทุกสมัย เพราะเป็นการป้องกันที่ดีที่สุด ฉะนั้น ทุกคนจึงต้องมีสติ ระมัดระวังจิตใจไม่ให้หลงไหลไปตามคำพูดและสิ่งเร้าใจต่างๆ รอบตัวเรา^{๓๔}

๓. การปฏิบัติตนตามหลักวัตร ๗ ประการ

จากการศึกษาพบว่า ชาวพุทธในตำบลสวนเขื่อน อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่ ได้ประพฤติปฏิบัติตนเป็นคนดีตามหลักวัตร ๗ ประการ ดังตัวอย่างการสัมภาษณ์ต่อไปนี้

(๑) คอยดูแลและช่วยเหลือต่อมารดาบิดา

จากการศึกษาพบว่านายสวิง หมายดี ให้ความเห็นว่าพระพุทธศาสนาให้ความสำคัญกับการอยู่ร่วมกันในสังคม ดังมีคำสอนที่ให้ปฏิบัติต่อบุคคลต่างๆ รอบตัวเราให้สามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างมีความสุข เช่น พระพุทธเจ้าทรงตรัสเรื่องทศ ๖ และตรัสว่ามารดาบิดาให้เป็นทิศเบื้องหน้า ที่บุตรควรบำรุงโดยฐานะ ๕ ประการมีดังนี้^{๓๕}

๑.๑) ท่านเลี้ยงมาแล้ว เลี้ยงท่านตอบ คือ มารดาบิดาเลี้ยงบุตรมาด้วยการให้ดื่มน้ำนม ทำให้มือเท้าเจริญขึ้น ดูนน้ำมูก ให้อาบน้ำ แต่งตัวให้ เลี้ยงดูและประคับประคอง บุตรจึงต้องเลี้ยงมารดาบิดาผู้แก่เฒ่าด้วยการล้างเท้า อาบน้ำ ให้ข้าวต้มและข้าวสวย

๑.๒) ทำกิจของท่าน คือ บุตรต้องเว้นการทำงานของตนไปทำกิจที่เกิดขึ้นของมารดาบิดา โดยยกตัวอย่างกิจในราชสำนัก

๑.๓) ดำรงวงศ์ตระกูล เช่น ไม่ทำนา สวน ของอย่างอื่นมีเงินและทองเป็นต้นของมารดาบิดาให้เสียหาย ช่วยรักษาส่งเหล่านนั้นไว้ นำมารดาบิดาออกจากวงศ์ตระกูลที่ไม่ประกอบด้วยธรรม ให้อยู่ในวงศ์ตระกูลที่ประกอบด้วยธรรม และไม่ตัดทานที่มารดาบิดาเคยทำมา ชื่อว่าดำรงวงศ์ตระกูล

^{๓๔} สัมภาษณ์ นายศักดิ์สิทธิ์ เสือน้อย และเพื่อน, นักศึกษา, ๑๕ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๙.

^{๓๕} สัมภาษณ์ นายสวิง หมายดี, ๑๒ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๙.

๑.๔) ประพฤติตนให้เหมาะสมที่จะเป็นทายาท คือ มารดาบิดาจะทำบุตรที่ไม่ประพฤติตามโอวาท หรือปฏิบัติผิด ให้ถือว่าไม่เป็นบุตร บุตรเช่นนั้นไม่ควรรับทรัพย์มรดกแต่ทำบุตรที่ประพฤติตามโอวาทให้เป็นเจ้าของทรัพย์ในตระกูล

๑.๕) เมื่อท่านล่วงลับไปแล้ว ทำบุญอุทิศให้ท่าน คือ บุตรต้องทำทานแผ่ส่วนบุญให้แก่ท่านทั้งสอง โดยทำบุญให้ท่านตั้งแต่วันที่สามที่ท่านล่วงลับไปแล้ว^{๓๖}

ส่วนอนิสงส์ในการเลี้ยงดูมารดาบิดา ปรากฏหลักฐานว่า พระพุทธองค์ ไม่ได้ตรัสแสดงเฉพาะคุณของมารดาบิดาและวิธีการปฏิบัติเท่านั้น เพื่อให้เกิดกำลังใจในการปฏิบัติจึงได้แสดงให้เห็นถึงอนิสงส์ของการบำรุงมารดาบิดา และโทษของการไม่บำรุงมารดาบิดาไว้ด้วย ดังเช่นในโสณนันทชาดกบรรยายว่า บุตรที่มารดาบิดาเลี้ยงมาแล้วไม่เลี้ยงตอบแทนท่าน ย่อมเข้าถึงนรกทรัพย์สมบัติย่อมพินาศไป และบุตรนั้นย่อมถึงฐานะอันลำบากความเพลิดเพลนยินดี ความรื่นเริงบันเทิงใจ และการหัวเราะเล่นหัวกัน เป็นต้น บุคคลจะได้กัด้วยอนิสงส์ของการบำรุงมารดาบิดา ทั้งนี้บุคคลผู้บำรุงมารดาบิดาด้วยข้าวและน้ำเป็นต้น เมื่อตายไปชาติหน้า ผู้นั้นจะขึ้นสวรรค์โดยไม่ต้องสงสัย และบางแห่งว่า เมื่อมารดาบิดาทราบว่าบุตรไม่เลี้ยงดูแล้ว ก็ฝังทรัพย์ของตนในแผ่นดินเสียบ้าง สละให้แก่คนอื่นบ้าง บุตรเหล่านั้นก็ถูกนิทหาว่าไม่เลี้ยงดูมารดาบิดา หลังจากตายไป ก็เกิดในคุณนรก ส่วนบุตรที่เลี้ยงดูมารดาบิดาโดยเคารพ ย่อมได้รับทรัพย์สมบัติของมารดาบิดานั้นทั้งยังได้การสรรเสริญ เมื่อตายไปก็เกิดในสวรรค์ พระพุทธเจ้าจึงตรัสว่า การบำรุงมารดาบิดานำความสุขมาให้ ผู้ที่บำรุงมารดาบิดาได้ชื่อว่าเป็นผู้ปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรม และเป็นมงคลอันสูงสุด เพราะเป็นเหตุแห่งประโยชน์ในปัจจุบัน และสัมปรายภพ^{๓๗}

(๒) การให้ความเคารพผู้ใหญ่ในตระกูล

จากการศึกษาพบว่านายชยณัฐ คำปันปู่ ได้ให้ข้อมูลสัมภาษณ์ไว้ว่าตนให้ความเคารพนับถือผู้ใหญ่ในตระกูลไม่ว่าจะเป็นปู่ตายายพ่อแม่โดยเชื่อฟังคำสั่งสอนและปฏิบัติตามคำสอน บำรุงรักษาท่านในยามเจ็บป่วย คอยช่วยเหลือกิจการงานที่ชอบ^{๓๘}

(๓) การพูดคำสุภาพอ่อนหวาน

จากการศึกษาพบว่านายสรวิชัย หอมรส ได้ให้ข้อมูลสัมภาษณ์ไว้ว่าการพูดจาที่ไพเราะ น่าฟัง อ่อนหวาน อ่อนโยน นุ่มนวล และต้องมีความจริงใจ เป็นสิ่งที่ทุกคนอยากได้ยินอยากได้ ฟังกันทั้งนั้น เพราะฉะนั้น ตนจะฝึกและเลือกใช้คำพูดให้เหมาะกับกาล เวลา สถานที่และบุคคล^{๓๙}

(๔) ไม่พูดส่อเสียด

จากการศึกษาพบว่านายจกกฤษณ์ คำยวง ได้ให้ข้อมูลสัมภาษณ์ไว้ว่าคำพูดส่อเสียดคือเจตนาพูดเหน็บแนม กระแทกกระเทียบ ถากถาง เย้ยหยันให้ผู้อื่นได้รับความเสียใจ คับแค้นใจ ขุ่นเคือง โกรธ อับอาย มีความทุกข์คำพูดส่อเสียดที่ทิ่มตำผู้อื่นทำให้ผู้ถูกส่อเสียดบางคนถึงกับเสียคนเสียอนาคตไป เช่นบางคนมีปมด้อยด้านรูปร่างหรือด้านครอบครัว เมื่อถูกเพื่อนส่อเสียดล้อเลียนอยู่เป็นประจำยิ่งขาดความเชื่อมั่นในตนเอง ตอกย้ำปมด้อยให้ฝังแน่นอยู่ในใจ ถึงกับเสีย

^{๓๖} ที. ปา. อ. (ไทย) ๓/๒/๑๑๒-๑๑๔.

^{๓๗} พุ. สุ. อ. (ไทย) ๑/๖/๑๖๗, พุ. พุ. (ไทย) ๒๕/๖/๗.

^{๓๘} สัมภาษณ์ นายชยณัฐ คำปันปู่, ๑๑ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๙.

^{๓๙} สัมภาษณ์ นายสรวิชัย หอมรส, ๑๑ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๙.

โอกาสเสียอนาคต เสียสุขภาพทั้งกายและจิต ตนจะงดเว้นไม่พูดคำส่อเสียด เพราะไม่มีประโยชน์ทั้งต่อตนเองและผู้อื่น รังแต่จะเป็นที่รังเกียจของสังคมคนรอบข้าง^{๔๐}

(๕) ขอบเผื่อแผ่ให้ปัน ปราศจากความตระหนี่

จากการสัมภาษณ์ นางสาว คำปันปู ให้ข้อมูลว่า การมีความจริงใจไม่เห็นแก่เพียงตัวเองหรือเรื่องของตัวเอง แต่เห็นอกเห็นใจ เห็นคุณค่าในเพื่อนมนุษย์ มีความเอื้ออาทร เอาใจใส่ ให้ความสนใจในความต้องการ ความจำเป็น ความทุกข์สุขของผู้อื่นและพร้อมที่จะให้ความช่วยเหลือเกื้อกูลกันและกัน ผู้ที่มีน้ำใจ คือ ผู้ให้และผู้อาสาช่วยเหลือสังคม รู้จักแบ่งปัน เสียสละความสุขส่วนตน เพื่อทำประโยชน์แก่ผู้อื่น เข้าใจ เห็นใจผู้ที่มีความเดือดร้อน อาสาช่วยเหลือสังคมด้วยแรงกายสติปัญญา ลงมือปฏิบัติการ เพื่อบรรเทาปัญหาหรือร่วมสร้างสรรค์สิ่งดีงามให้เกิดขึ้นในชุมชน โดยปกติแล้วตนจะฝึกหัดความเป็นคนเผื่อแผ่แบ่งปันแก่คนรอบข้างอยู่เสมอและยังให้อาหารแก่สัตว์เร่ร่อนที่หิวโหย^{๔๑}

พระพุทธศาสนาแบ่งความตระหนี่ไว้ ๕ ประเภท มีดังนี้^{๔๒}

๕.๑) อาวาสมัจฉริยะ ตระหนี่ที่อยู่ คือ หวงที่อยู่อาศัย เช่น ภิกษุหวงเสนาสนะ กีดกันผู้อื่นซึ่งมิใช่พวกของตน ไม่ให้เข้าอยู่ เช่น เห็นอาคันตุกะแล้วกล่าวว่า ในอาวาสหลังนี้เขาเก็บบริวารของเจติย์ ของสงฆ์ไว้ ย่อมกันอาวาสแม้เป็นของสงฆ์ หรือเห็นผู้อื่นอยู่ในอาวาสนั้นแล้วทนไม่ได้ ตายไปย่อมเกิดเป็นเปรต หรืออุกเลิคม เช่น ภิกษุรูปหนึ่งไม่ต้องการให้ภิกษุผู้มีศีลเป็นที่รัก ผู้สมบูรณ์ด้วยวัตรมาในอาวาสนั้น คิดว่าแม้ภิกษุที่มาแล้วก็ขอให้รับไปเสีย ชื่อว่าอาวาสมัจฉริยะ แต่หากไม่ต้องการให้พวกภิกษุผู้ก่อการทะเลาะวิวาทเป็นต้น อยู่ในที่อยู่นั้น ไม่เป็นอาวาสมัจฉริยะ

๕.๒) กุลมัจฉริยะ ตระหนี่ตระกูล หรือ หวงสกุล เช่น ภิกษุหวงสกุลอุปฐากคอยกีดกันภิกษุอื่นไม่ให้เกี่ยวข้อง หรือได้รับการบำรุงด้วย ย่อมกันภิกษุพวกอื่นที่จะเข้าไปในตระกูลอุปฐากของตน หรือเห็นภิกษุอื่นเข้าไปในตระกูลนั้นแล้วทนไม่ได้ อย่างนี้จัดเป็นกุลมัจฉริยะแต่หากไม่ต้องการให้คนไม่ดีเข้าไป ไม่เป็นมัจฉริยะ เพราะคนไม่ดีย่อมปฏิบัติเพื่อทำลายความเลื่อมใสของอุปฐากและญาตินั้นเสีย แต่ถ้าไม่ต้องการให้ภิกษุผู้สามารถรักษาความเลื่อมใสไว้ได้เข้าไปในสกุลนั้นเป็นมัจฉริยะ ในภิกษุวิวัฏฐังคฺทรงปรบอบาติปาจิตตยสำหรับภิกษุผู้ตระหนี่ตระกูล

๕.๓) ลาภมัจฉริยะ ความตระหนี่ลาภ หวงผลประโยชน์ เช่น ภิกษุหาทางกีดกันไม่ให้ลามเกิดขึ้นแก่ภิกษุอื่น ตระหนี่ลาภแม้เป็นของสงฆ์ หาวิธีทำให้ภิกษุอื่นไม่ได้ลามนั้นหรือเห็นลามเกิดแก่ผู้อื่นแล้วทนไม่ได้ เช่น เมื่อภิกษุผู้มีศีลรูปอื่นได้ลามอยู่ ภิกษุผู้ตระหนี่คิดว่า จงอย่าได้อย่างนี้จัดเป็นลาภมัจฉริยะ แต่ภิกษุที่ทาสัถาให้เสื่อม ด้วยการไม่ใช้สอยหรือใช้สอยไม่ดี เป็นต้น แม้ของบูตเนาก็ไม่ให้แก่ผู้อื่น เห็นภิกษุนั้นแล้วคิดว่าถ้าภิกษุนี้นี้ไม่ได้ลามนี้ภิกษุผู้มีศีลรูปอื่นพึงได้ใช้สอย อย่างนี้ไม่เป็นมัจฉริยะ

๕.๔) วัณณมัจฉริยะ ตระหนี่วรรณะ คือ ผิวพรรณของร่างกาย ไม่พอใจให้ผู้อื่นสวยงาม หวงคุณวรรณะ คือ คำสรรเสริญคุณ ไม่อยากให้มีใครมีคุณความดีมาแข่งตน หรือไม่พอใจได้ยินคำสรรเสริญคุณความดีของผู้อื่น ตลอดจนแบ่งชั้นวรรณะกัน

^{๔๐} สัมภาษณ์ นายจกฤชณ์ คำยวง, ๑๑ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๙.

^{๔๑} สัมภาษณ์ นางสาว คำปันปู, อุบลิกา, ๑๑ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๙.

^{๔๒} อัง. นวก. (ไทย) ๒๓/๖๙/๕๕๓.

๕.๕) รัมมัจฉริยะ ตระหนี่ธรรม หวงวิชาความรู้ และคุณพิเศษที่ได้บรรลุ ไม่ยอมสอนไม่ยอมบอกผู้อื่น กลัวเขาจะรู้เทียมเท่าหรือเกินตน คือ ตระหนี่ในปริยัติธรรม ไม่ให้ปริยัติธรรมแก่ภิกษุอื่น คิดว่าผู้อื่นเรียนธรรมนี้แล้วจักข่มตน ส่วนภิกษุใดไม่ให้เพราะอนุเคราะห์ธรรม หรืออนุเคราะห์บุคคล ไม่จัดเป็นความตระหนี่

จากการศึกษาพบว่านายสมาน คำปันปู ได้ให้ข้อมูลสัมภาษณ์ไว้ว่าให้แง่คิดว่าส่วนใหญ่ตนจะให้ทานและแบ่งปันสิ่งของให้แก่ผู้อื่นที่มีความต้องการสิ่งจำเป็นในการยังชีพไม่ว่าจะเป็นข้าวปลาอาหาร ในบางครั้งมีคนต่างถิ่นมาขอพักค้างแรมที่บ้าน ตนก็ยินดีที่จะต้อนรับให้เขาได้พักตามความต้องการ บางครั้งญาติพี่น้องมีความจำเป็นเดือดร้อนในเรื่องต่างๆ ตนก็จะให้ความช่วยเหลือตามกำลังความสามารถที่จะทำได้ ส่วนผลการปฏิบัติทำให้เราเป็นคนที่มีจิตใจกว้าง มีน้ำใจ เป็นนักเสียสละ เป็นผู้ที่มีจิตอาสา หากคนอื่นประสบกับปัญหาความเดือดร้อนพอที่จะช่วยเหลือได้ก็จะช่วยเหลือไปตามเหตุปัจจัย และไม่ซ้ำเติมเพื่อนมนุษย์ที่ตกทุกข์ได้ยาก^{๔๓}

(๖) มีวาจาสัตย์

ความเป็นบุคคลที่มีคำพูดที่สัตย์จริงไม่โกหกหรือมีสัจวาจาอันเป็นข้อหนึ่งรวมอยู่ในวาจาสุภาสิต คือ วาจาอันประกอบด้วยองค์ ๔ ประการ เป็นสุภาสิต ไม่เป็นทุภาสิต ไม่มีโทษและวิญญูชนทั้งหลายไม่ติเตียน ได้แก่ (๑) กล่าววาจาได้อย่างเดียว ไม่กล่าววาจาซ้ำ (๒) กล่าวแต่วาจาเป็นธรรมอย่างเดียว ไม่กล่าววาจาไม่เป็นธรรม (๓) กล่าวแต่วาจาอันเป็นที่รักอย่างเดียว ไม่กล่าววาจาไม่เป็นที่รัก (๔) กล่าวแต่วาจาจริงอย่างเดียว ไม่กล่าววาจาเหลวไหลละ ดังนั้น พระพุทธเจ้าตรัสว่าวาจาเหล่านี้เป็นมงคลอันสูงสุด^{๔๔}

จากการศึกษาพบว่า พระอธิการสมพงษ์ ฐิริปัญโญ เจ้าอาวาสวัดสวนเขื่อนเมตตาให้ข้อมูลว่า การพูดเท็จ คือ การพูดในสิ่งที่ไม่เป็นความจริง หากคำที่พูดไม่ตรงกับความรู้สึกนึกคิดหรือการกระทำของเรา หรือสิ่งที่รู้ สิ่งเห็นมานี้ก็เท่ากับเป็นการพูดเท็จ พูดโกหก หากเราเคยให้คำมั่นสัญญาเรื่องอะไรกับใครไว้แล้วไม่ทำตามคำมั่นสัญญา..นี้ก็เท่ากับเป็นการตบะตัตย์ ผลของการพูดไม่ตรงความจริง ไปปดมดเท็จ โกหกตลบละเลง ตบะตัตย์เมื่อคนที่ฟังเราพูด รู้ความจริงว่าเราพูดโกหก..ความน่าเชื่อถือในตัวเราก็อหายไป..ในสายตาของผู้ฟังและเมื่อผู้ที่เราให้คำมั่นสัญญา..รู้ว่าเราไม่ทำตามคำมั่นสัญญา..ความไม่น่าเชื่อถือความไม่น่าไว้วางใจ ก็เกิดขึ้นทันทีในความรู้สึกของผู้ที่เราให้คำมั่นสัญญา หากทำเช่นนั้นบ่อยๆเข้า ความน่าเชื่อถือ ความน่าไว้วางใจในตัวเราต่อผู้อื่นต่อสังคมรอบข้างก็จะหมดหายไป ความเจริญรุ่งเรืองของหน้าที่การงาน สุขสมบุญของทรัพย์สินและครอบครัว ก็จะกลายเป็นความเสื่อมถอยร่อยหรอลง..ที่สุดคุณค่าของเราก็จะไม่เหลือ..นี่คือผลเสียของการพูดไม่ตรงความจริง โกหกตลบละเลง ตบะตัตย์ต่อผู้อื่น ส่วนผลเสียต่อการพูดเท็จ ตบะตัตย์ต่อตัวเองหากเราเป็นคนโลเล ไม่ทำตามความคิดหรือคำพูดที่เราให้ไว้ต่อตัวเอง ที่เราสัญญากับตัวเองว่าเราจะทำอย่างนั้นจะทำอย่างนี้..จะทำเรื่องนั้นเรื่องนี้..แต่พอถึงเวลาเรา กลับไม่ทำอาจจะด้วยความขี้เกียจ ด้วยความเอาแต่อารมณ์ความสุขสบาย หรือเป็นคนที่ไม่เปลี่ยนแปลงอะไรง่าย จึงทำให้เราเสียคำสัตย์ต่อตัวเอง ผลที่เกิดขึ้นคือเรื่องต่างๆที่หวังจะให้สำเร็จก็ไม่สำเร็จ เช่นเราตั้งใจว่าจะลดความอ้วนเราต้องกินอาหารให้น้อยลง แต่พอถึงเวลาจะกินด้วยความอยากในอาหาร ไม่บันยะบันยัง เราก็กินจุ

^{๔๓} สัมภาษณ์ นายสมาน คำปันปู, สมาชิกสภาเทศบาลตำบลสวนเขื่อน, ๑๒ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๙.

^{๔๔} ส.ส. (ไทย) ๑๕/๒๑๓/๓๐๘-๓๐๙.

กินจิก กินมากเหมือนเดิมเลยทำให้เสียคำสัตย์ต่อตัวเอง สุดท้ายก็ยังอ้วนเหมือนเดิม พอโดนทักว่าหุ่นไม่สวยก็อยากลดน้ำหนักอีก แต่พอจะกินก็ทำใจไม่ได้ กินมากเหมือนเดิม ก็ปรากฏว่าลดน้ำหนักไม่สำเร็จอีก วกวนอยู่อย่างนี้..นี่คือผลของการเสียคำสัตย์ต่อตัวเองนอกจากความคาดหวังในเรื่องต่าง ๆ จะไม่สำเร็จแล้ว ก็จะกลายเป็นคน โลเล สับสน ซ้ำซ้อน ไม่มีความชัดเจน ไม่หนักแน่น ทำการงานอะไรก็ผิดพลาดง่ายไม่เรียบร้อยสมบูรณ์เท่าที่ควร เพราะไม่มั่นใจในตัวเอง ใคร ๆ ก็ไม่ยอมให้ทำงาน เพื่อนฝูงก็ไม่อยากคบหาสมาคม..ก็จะกลายเป็นคนที่ล้มเหลวอยู่ตลอดเวลา ผลของการไม่มีวาจาสัตย์ นอกจากจะทำให้ตัวเองหมดคุณค่าแล้ว ครอบครัวสังคม โลก ก็พลอยเดือดร้อนไปด้วย ฉะนั้น จึงตั้งปณิธานให้แน่วแน่ว่า..เราจะรักษาไว้ซึ่งสัจจวาจาเพื่อยังความเจริญรุ่งเรืองความสมบูรณ์ ในหน้าที่การงาน ในทรัพย์ ศฤงคารในครอบครัว และความถึงพร้อมด้วยคุณค่าความเป็นมนุษย์ของเราทุกคน^{๔๕}

(๗) ไม่โกรธ ระวังความโกรธได้ไม่ทะเลาะเบาะแว้งหรือเห็นแก่ตัว

ความโกรธ บาลีใช้ศัพท์ว่า โกรธ ความไม่โกรธ ใช้ศัพท์ว่า อุกโกรธ ความหมายของโกรธ มีหลายนัย ได้แก่ ความปองร้าย ความมุ่งร้าย ความขัดเคือง ความขุ่นเคือง ความแค้นเคือง ความชิง ความพยาบาทแห่งจิต ความประทุษร้ายในใจ ความโกรธ ความพยาบาท ความพิโรธความดูร้าย ความเพาะวาจาชั่ว ความไม่แช่มชื่นแห่งจิต ทั้งหมดนี้ เรียกว่า โกรธ หรือ ความโกรธ ส่วนความไม่โกรธก็มีนัยตรงกันข้ามนี้^{๔๖}

จากการศึกษาพบว่าพระครูสุนทร วรปัญญา เจ้าอาวาสวัดแม่แคมจากได้แสดงทัศนะไว้ว่า เมื่อเรามีความโกรธต่อคนอื่น ไม่ว่าจะด้วยเหตุผลใดก็ตาม ผลที่ได้ ก็คือ ความกระวนกระวายใจ ความร้อนรุ่มในใจที่แผดเผาเหมือนไฟที่กำลังลุกไหม้สิ่งของต่างๆ รอบตัวของมันเอง คนที่โกรธก็เช่นเดียวกัน หากไม่ได้ตั้งใจตน ก็จะแสดงอาการต่างๆ นานา เพราะขาดสติประครองตน เช่น ดุด่า ทุบทำร้ายร่างกายคนอื่น ขว้างปาสิ่งของใส่คนอื่น หากผูกโกรธไว้มากๆ ก็อาจจะทำร้ายกันถึงชีวิต อันเป็นผลเสียอย่างยิ่งต่อชีวิตและทรัพย์คนอื่น บุคคลจึงไม่ควรถือโกรธ หรือไปโกรธตอบแก่ผู้อื่น เพราะหากโกรธตอบ ก็จะเป็นการก่อเวรไม่สิ้นสุด คอยทำร้ายต่อกันหรือจองเวรต่อกัน จึงควรใช้วิธีอื่นแทนความโกรธ คือ ให้เราพิจารณาว่า บุคคลที่เป็นคนมักโกรธถูกความโกรธครอบงำ ผูกโกรธไว้มักกระแวงจัด เพราะความโกรธเป็นเหตุ เปล่งวาจาเกลียดต่อความโกรธ หาเป็นที่รักใคร่พอใจของเราไม่ หากเราเป็นคนมักโกรธ ถูกความโกรธครอบงำผูกโกรธไว้มักกระแวงจัดเพราะความโกรธเป็นเหตุ และเปล่งวาจาเกลียดต่อความโกรธบ้างเล่าเราคงไม่เป็นที่รักใคร่พอใจของคนอื่น เมื่อรู้อย่างนี้พึงให้ความคิดเกิดขึ้นว่า เราจักไม่เป็นคนมักโกรธ ไม่ให้ความโกรธครอบงำ^{๔๗}

๔.๑.๔ คุณค่าของการประยุกต์หลักพุทธธรรมในวิมานวัตถุ

จากการศึกษาพบว่าพระครูวิจิตรศิลปาคม เจ้าคณะตำบลสวนเขื่อนให้ข้อมูลว่า พระธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า หลักศีลธรรมสำหรับชาวพุทธที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้ทรงประทานสั่งสอนไว้ มีมากมายหลายระดับ ทั้งที่เหมาะสมกับการดำรงชีวิตประจำวัน และระดับที่สูงขึ้นไป หากพุทธศาสนิกชนทุกคนล้วนแต่ตั้งมั่นอยู่ในคำสั่งสอนของท่าน ย่อมบังเกิดความสุขสงบในการดำเนินชีวิต และในสังคมที่เราอาศัยอยู่อย่างแน่นอน แต่ปัญหาที่เกิดขึ้นในปัจจุบันนี้ล้วนแล้วแต่มา

^{๔๕} สัมภาษณ์ พระอธิการสมพงษ์ ฐิริปัญโญ, เจ้าอาวาสวัดสวนเขื่อน, ๑๓ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๙.

^{๔๖} ชุ.ม. (ไทย) ๒๙/๘๕/๒๕๓.

^{๔๗} สัมภาษณ์ พระครูสุนทร วรปัญญา, เจ้าอาวาสวัดแม่แคม, ๑๓ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๙.

จากการที่ คนเราไม่ตั้งมั่นอยู่ในธรรมนั่นเอง ในส่วนของหลักธรรมที่ปรากฏในวิมานวัตถุ นั้น เป็นหลักธรรมที่ผู้คนทั่วไปส่วนมากจะปฏิบัติกันอยู่ในชีวิตประจำวันอยู่เสมอทั้งโดยที่รู้และโดยหลักจารีตประเพณีเช่นการเลี้ยงดูบิดามารดา การเคารพผู้มีอาวุโส การต้อนรับโอภาปราศรัยเป็นต้น เมื่อรวมกับการได้รับการอบรมสั่งสอนจากพระ จะทำให้เกิดกำลังใจในการนำไปปฏิบัติในชีวิตประจำวัน เริ่มจากส่วนเล็ก คือ ตัวบุคคล สู่สถาบันครอบครัว ชุมชน อำเภอ จังหวัดและประเทศชาติ ทำให้ระบบสังคมเป็นสังคมแห่งการเกื้อกูล เห็นอกเห็นใจ ช่วยเหลือสงเคราะห์ผู้ที่ด้อยกว่า ทำให้เป็นสังคมแห่งความสุขอย่างแท้จริง^{๔๘}

๑) คุณค่าของหลักพุทธธรรมที่มีต่อทั้งสองฝ่าย

จากการศึกษาพบว่า พระอธิการกรุง สนติกโร ให้ข้อมูลว่า หลักพุทธธรรมเป็นหลักที่มีคุณค่าต่อตัวของผู้ปฏิบัติ ผู้ใดนำหลักธรรมไปปฏิบัติย่อมได้รับความสุขกายใจ และเป็นการแผ่แผ่ไปถึงผู้คนสังคมรอบตัว เช่นการให้ทาน นอกจากผู้ให้จะมีความสุขสบายใจแล้ว ยังช่วยให้ผู้รับทานได้วัตถุเครื่องอุปโภคบริโภค เป็นการลดปัญหาการลักเล็กขโมยน้อยลงไป^{๔๙}

๒) คุณค่าของหลักพุทธธรรมที่มีต่อสังคม

จากการศึกษาพบว่าพระประดิษฐ์ ขนติโก ได้ให้ข้อมูลว่าหลักธรรมที่ปรากฏในวิมานวัตถุและหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา มุ่งเน้นการพัฒนาคนให้เป็นบุคคลที่มีคุณภาพทั้งด้านสุขภาพกาย สุขภาพจิต ใช้คุณธรรมและสติปัญญาในการดำเนินชีวิตเพื่อพัฒนาตนเองและร่วมมือร่วมใจกันพัฒนาชุมชน พัฒนาสังคม และพัฒนาชาติบ้านเมืองให้เจริญรุ่งเรือง นอกจากนี้พระสงฆ์หลายท่านยังมีบทบาทสำคัญในการเป็นผู้นำชุมชนพัฒนาในด้านต่างๆ เช่น การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ การอนุรักษ์ภูมิปัญญาและวัฒนธรรมท้องถิ่น วัดเป็นแหล่งการเรียนรู้ของสังคมไทยตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ชาวไทยได้บวชเรียนในพระพุทธศาสนา ได้ฝึกฝนอบรมตนให้เป็นคนดี เป็นกำลังสำคัญในการพัฒนาชาติไทย หลักพุทธธรรมในวิมานวัตถุเป็นหลักธรรมที่พุทธศาสนิกชนทั่วไปประพฤติปฏิบัติในชีวิตประจำวันแทรกอยู่ในวิถีชีวิตการดำเนินชีวิตประจำวัน หลักธรรมที่ปรากฏในวิมานวัตถุเช่น หลักศีล ๕ และอุบาสกศีล (ศีล ๘) การเจริญเมตตาภาวนา การแผ่แผ่แบ่งปันอุทิศส่วนกุศลให้บรรพบุรุษที่ล่วงลับไป การปฏิบัติตามหลักทศธรรมคือมีหิริความละอายต่อบาป โอตตปเปความเกรงกลัวต่อบาปกรรมชั่ว การเข้าถึงและการให้ความเคารพพระรัตนตรัย การใช้หลักโยนิโสมนสิการคิดพิจารณาตามหลักเหตุผล เป็นต้น เป็นหลักธรรมที่ส่งเสริมความรักความสามัคคีความเห็นอกเห็นใจ การอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างสงบสุข^{๕๐}

^{๔๘} สัมภาษณ์ พระครูวิจิตรศิลปาคม, เจ้าคณะตำบลสวนเขื่อน , ๑๓ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๙.

^{๔๙} สัมภาษณ์ พระอธิการกรุง สนติกโร, เจ้าอาวาสวัดตงใต้, ๑๓ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๙.

^{๕๐} สัมภาษณ์ พระประดิษฐ์ ขนติโก, เจ้าอาวาสวัดนาแคม, ๑๓ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๙.

๔.๒ ความเชื่อต่อหลักพุทธธรรมที่ปรากฏในวิมานวัตถุของพุทธศาสนิกชน ตำบลสวนเขื่อน อำเภอเมือง จังหวัดแพร่

สรุปได้ว่าชาวพุทธในพื้นที่ตำบลสวนเขื่อน อำเภอเมือง จังหวัดแพร่ มีความเชื่อต่อหลักพุทธธรรมที่ปรากฏในวิมานวัตถุและดำเนินชีวิตตามแนวทางของศีลธรรม โดยทราบว่าเป็นหลักธรรมที่มีในพระพุทธศาสนาแต่ไม่ทราบละเอียดลงไปว่าเป็นหลักธรรมที่มีที่มาในพระไตรปิฎกฉบับใด แต่เห็นว่ามีคุณค่าทั้งต่อตนเองและต่อสังคมส่วนรวม นอกจากนี้พระสงฆ์หลายท่านยังมีบทบาทสำคัญในการเป็นผู้นำชุมชนพัฒนาในด้านต่างๆ เช่น การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ การอนุรักษ์ภูมิปัญญา และวัฒนธรรมท้องถิ่น วัดเป็นแหล่งการเรียนรู้ของสังคมไทยตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ชาวไทยได้บวชเรียนในพระพุทธศาสนา ได้ฝึกฝนอบรมตนให้เป็นคนดี เป็นกำลังสำคัญในการพัฒนาชาติไทย หลักพุทธธรรมในวิมานวัตถุเป็นหลักธรรมที่พุทธศาสนิกชนทั่วไปประพฤติปฏิบัติในชีวิตประจำวัน แทรกอยู่ในวิถีชีวิตการดำเนินชีวิตประจำวัน หลักธรรมที่ปรากฏในวิมานวัตถุเช่น หลักศีล ๕ และอุโบสถศีล (ศีล ๘) การเจริญเมตตาภาวนา การแผ่เมตตาแบ่งปันอุทิศส่วนกุศลให้บรรพบุรุษที่ล่วงลับไป การปฏิบัติตามหลักเทวธรรม คือ มีหิริความละอายต่อบาป โอตตัปปะความเกรงกลัวต่อบาปกรรมชั่ว การเข้าถึงและการให้ความเคารพพระรัตนตรัย การใช้หลักโยนิโสมนสิการคิดพิจารณาตามหลักเหตุผล เป็นต้น เป็นหลักธรรมที่ส่งเสริมความรักความสามัคคีความเห็นอกเห็นใจ การอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างสงบสุข ในส่วนความเชื่อเรื่องวิมานมีความเชื่อว่าผู้ที่ทำความดีเมื่อครั้งยังเป็นมนุษย์เมื่อสิ้นชีพแล้วจะได้ไปบังเกิดในสวรรค์มีวิมานเป็นของตนเองตามที่ปรากฏในหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนา

๔.๓ สรุป

สรุปได้ว่า กลุ่มเป้าหมายสามารถที่จะเข้าใจหลักพุทธธรรมและสามารถนำไปสู่การปฏิบัติที่ถูกต้องได้ โดยเฉพาะ มรรคที่เกี่ยวกับการใช้สติ การมีสมาธิในการทำงาน การต้อนรับด้วยธรรมะ คือ การให้คำปรึกษา การแก้ไขปัญหาต่างๆ เป็นอันดับแรก และรองลงมาคือ ต้อนรับด้วยวัตถุสิ่งของ เช่น ช่วยเหลือผู้ประสบภัยพิบัติต่างๆ มีอัคคีภัย เป็นต้น การปฏิบัติตนของพุทธศาสนิกชนตำบลสวนเขื่อน อำเภอเมือง จังหวัดแพร่ ตามหลักบุญกิริยาวัตถุในด้านต่างๆ เช่น ความมีน้ำใจในการช่วยเหลือคนอื่นที่แสดงออกอย่างชัดเจนเช่น ช่วยงานทำบุญบ้าน รองลงมา คือ การให้ทาน การรักษาศีลและการเจริญภาวนา กลุ่มเป้าหมาย เช่น พุทธศาสนิกชนมีจิตที่เป็นกุศลชอบช่วยเหลือคนอื่นอยู่เสมอ ด้วยการตอบแทนคุณด้วยวัตถุสิ่งของเครื่องใช้ ปัจจัย ๔ เพื่อให้บุคคลที่ตนเคารพนับถือ มีความเป็นอยู่สุขในการดำเนินชีวิต และรู้จักการสักการบูชาศาสนสถานที่สำคัญ มีความเชื่อมั่นในการคิดวิเคราะห์ด้วยเหตุผล การปฏิบัติตนตามหลักบุญกิริยาวัตถุได้ให้ทาน รักษาศีล เจริญภาวนา มีความอ่อนน้อมถ่อมตนต่อผู้ใหญ่ การช่วยเหลือสังคมการช่วยเหลือผู้อื่นโดยการสละกำลังกายกำลังทรัพย์ กำลังปัญญา การอุทิศส่วนกุศลให้บรรพบุรุษ การพลอยอนุโมทนายินดีเมื่อผู้อื่นได้ดี การรับฟังคำสอนหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาจากพระภิกษุสงฆ์ การอบรมสั่งสอนกุลบุตรกุลธิดาให้ดำเนินชีวิตตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา การปฏิบัติตนตามหลักอนุปปกัปปา คือ การให้ทาน การพูดเรื่องโทษของกามและเรื่องการหาทางออกจากกามเป็นอันดับแรก รองลงมา คือ การกล่าวถึงเรื่องการรักษาศีล

และเรื่องสวรรค์หรือทำความดีแล้ว การปฏิบัติตนตามหลักวัตรบพ อันดับแรก คือเลี้ยงดูมารดาบิดา และเคารพผู้ใหญ่ในตระกูล รองลงมา คือ เรื่องอื่นๆ เช่น การมีวาจาสัตย์อันดับแรก คือ คุณค่าของหลักพุทธธรรมที่บุคคลสามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้ เช่นการเลี้ยงชีพที่สุจริต ไม่ทำผิดกฎหมาย และศีลธรรม ส่วนรองลงมา ก็คือ คุณค่าของหลักพุทธธรรมที่มีต่อบุคคลทั้งสองฝ่าย เช่น การให้คำแนะนำคนอื่นด้วยหลักธรรมะที่ก่อคุณประโยชน์ การฝึกฝนอบรมจิตใจตนเองตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา คือหลักศีล ๕ และอุโบสถศีล (ศีล ๘) การเจริญเมตตาภาวนา การแผ่แผ่แบ่งปันอุทิศส่วนกุศลให้บรรพบุรุษที่ล่วงลับไป การปฏิบัติตามหลักเทวธรรม คือ มีหิริความละอายต่อบาป โอตตปปะความเกรงกลัวต่อบาปกรรมชั่ว การเข้าถึงและการให้ความเคารพพระรัตนตรัย การใช้หลักโยนิโสมนสิการคิดพิจารณาตามหลักเหตุผล